

ВІСНИК **КОНСТИТУЦІЙНОГО** **СУДУ УКРАЇНИ**

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія KB № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жилянська, 14

3/2014

© Конституційний Суд України, 2014

Редакційна рада

- Ю. Баулін** — Голова Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України (голова Редакційної ради)
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доктор права (заступник голови Редакційної ради)
- Ю. Барабаш** — проректор, завідувач кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- В. Бринцев** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор
- М. Гранат** — суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща, доктор наук, професор
- І. Гриценко** — декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці, завідувач кафедри загальнотеоретичних наук Національного університету «Киево-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці, професор кафедри філософії права і юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- М. Мельник** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- І. Сліденко** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
- В. Тихий** — суддя Конституційного Суду України у відставці, віцепрезидент — керівник Київського регіонального центру НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- Б. Футей** — суддя Федерального суду претензій США, доктор права, професор
- С. Шевчук** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- В. Шишкін** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 1 липня 2010 р. № 1–05/5 «Вісник Конституційного Суду України» включено до переліку наукових фахових видань

У НОМЕРІ

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України 7

Рішення Конституційного Суду України

про припинення дії Меморандуму про розвиток співробітництва між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації 13

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (справа про строк, на який обирається Президент України) 16

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого частини першої статті 20 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», частини третьої статті 7 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» 21

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини сьомої статті 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» 24

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дацюка Віталія Богдановича щодо офіційного тлумачення положень частини

п'ятої статті 51 Бюджетного кодексу України у взаємозв'язку з положеннями статей 21, 22, 24 Конституції України, статей 12, 13, 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», статті 6 Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» 27

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Тонконога Володимира Вікторовича щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» 30

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Новицького Григорія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, частини другої статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України 33

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням адвокатського об'єднання «Центр правової допомоги» щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», статті 12 Господарського процесуального кодексу України, статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України 36

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Варивади Віктора Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» 39

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дудіна Сергія Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, шостої статті 30 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» 42

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бурки Валерія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» 45

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Рудова Олександра Олександровича щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України 48

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Стрижака Віталія Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» 50

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ілізірової Тетяни Вікторівни щодо офіційного тлумачення положень статей 9, 16 Закону України «Про судову експертизу» 53

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Богуна Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України 56

Ухвала Конституційного Суду України
про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кунянського Станіслава Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України 59

ДО 18-Ї РІЧНИЦІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми 62

Крусян А., Мішина Н. Конституційний процес в Україні: втілення принципів європейського конституціоналізму	72
Селіванов А. Право народу управляти своєю країною	80

**ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Лютий — травень 2014 року	88
Наукові здобутки	89
Вітаємо	90
Сторінки пам'яті	91

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України

м. Київ
22 квітня 2014 року
№ 4-рп/2014

Справа № 1-5/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Рейніша Л. В.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — громадянин Рейніш Л. В. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положенням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України в аспекті того, чи підлягають окремому апеляційному оскарженню ухвали суду першої інстанції, не зазначені в частині першій статті 293 Кодексу.

Необхідність в офіційному тлумаченні названих положень Конституції України та Кодексу Рейніш Л. В., посилаючись на долучені до конституційного звернення копії судових рішень, обґрунтовує неоднозначним застосуванням судами загальної юрисдикції положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу. Зі змісту доданих копій рішень вбачається, що в одних випадках суди приймали до розгляду скарги на ухвали суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення, зазначаючи, що ці ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, а в інших — відмовляли в такому розгляді виходячи з того, що вказані ухвали не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, а заперечення на них включаються до апеляційної скарги на рішення суду. У зв'язку з цим Конституційний Суд України вважає за необхідне дати офіційне тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушене в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша статті 8, стаття 21, частина перша статті 24 Конституції України).

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина перша, друга статті 55 Основного Закону України). Відмова суду в прийнятті позовних заяв, скарг, оформлених відповідно до процесуального закону, є порушенням права на судовий захист, яке за статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (абзац другий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010).

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року передбачено, що усі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист законом (абзац перший статті 26).

2.2. Здійснення судочинства на засадах, визначених в Основному Законі України, — це конституційна гарантія права кожного на судовий захист. Однією з таких засад є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України). У Рішенні від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 Конституційний Суд України зазначив, що можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою права особи на судовий захист; перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція) не вимагає від держав засновувати апеляційні або касаційні суди. Разом з тим там, де такі суди існують, гарантії, що містяться в статті 6 Конвенції, повинні відповідати, зокрема, забезпеченню ефективного доступу до цих судів для того, щоб учасники судового процесу могли отримати рішення, яке стосується їх «цивільних прав та обов'язків» (пункт 65 Рішення у справі «Гофман проти Німеччини» від 11 жовтня 2001 року та пункт 122 Рішення у справі «Кудла проти Польщі» від 26 жовтня 2000 року).

Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду конкретизовано в главах 1, 2 розділу V Кодексу, якими врегульовано процедуру перегляду рішень та ухвал суду в цивільному судочинстві. Зокрема, у частині першій статті 293 Кодексу міститься перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Згідно з частиною другою статті 293 Кодексу заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. Аналіз положень цих статей дає підстави для висновку, що вони встановлюють особливості оскарження ухвал суду першої інстанції, а саме — разом із рішенням суду або окремо від нього.

За правовою позицією Конституційного Суду України положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, необхідно розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010, абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 28 квітня 2010 року № 12-рп/2010, абзац четвертий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 8 липня 2010 року № 18-рп/2010); перелік ухвал суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, наведений у статті 293 Кодексу, не є вичерпним (абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010).

2.3. Згідно з пунктом 10 частини першої статті 293 Кодексу окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо внесення виправлень у рішення.

Досліджуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України враховує, що особливістю ухвал суду першої інстанції щодо внесення виправлень у рішення або відмови у внесенні виправлень є те, що суд може постановити їх у будь-який час, зокрема й після набрання рішенням законної сили. За цих умов такі ухвали суду першої інстанції фактично не можуть бути оскаржені разом із рішенням суду.

Крім того, відсутність можливості апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення окремо від рішення суду у випадку, якщо наявні у тексті судового рішення неточності (арифметичні помилки чи описки) стосуються істотних обставин, може ускладнити або навіть унеможливити виконання судового рішення. Конституційний Суд України зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначені у законі дії, спрямовані на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012); невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012). Відповідно до практики Європейського суду з прав людини право на виконання судового рішення є складовою права на судовий захист, передбаченого статтею 6 Конвенції, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як невід'ємна частина судового розгляду (пункт 43 Рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року).

Конституційний Суд України вважає, що можливість апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення в такому самому порядку, як і ухвал щодо внесення виправлень у рішення, узгоджується зі справедливістю як складовою принципу верховенства права та визначеними в частині третій статті 129 Конституції України основними засадами судочинства, зокрема рівністю усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом.

Отже, положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу необхідно розуміти так, що ухвали суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України необхідно розуміти так, що апеляційному оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду

першої інстанції як про внесення виправлень у рішення, так і про відмову у внесенні виправлень у рішення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• Summary to the Decision of the Constitutional Court № 4-рп/2014 dated April 22, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Leonid Valeriiovych Reinish on the official interpretation of the provisions of Article 293.1.10 of the Code of Civil Procedure in conjunction with the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Code of Civil Procedure

Subject of the right to constitutional appeal — citizen Reinish L.V. — applied to the Constitutional Court for the official interpretation of the provisions of Article 293.2 of the Code of Civil Procedure (hereinafter referred to as «the Code») in conjunction with the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution in terms whether rulings of courts of first instance which are not specified in Article 293.1 of the Code are subjected to separate challenge in appellate instance.

Human and citizen's rights and freedoms are protected by court; everyone is guaranteed the right to appeal against decisions, actions or omissions of public authorities, local authorities, officers and employees (Articles 55.1, 55.2 of the Basic Law). Court's refusal in admitting claims, complaints, issued in accordance with the procedural law is a violation of the right to judicial protection, which, under Article 64 of the Constitution, can not be restricted.

Realisation of judicial proceedings on principles defined in the Constitution is the constitutional guarantee of everyone's right to judicial protection. One of these principles is to ensure the appeal and cassation appeal against court decision, except in cases established by law (Article 129.3.8 of the Constitution).

The principle of ensuring the appeal and cassation appeal of court's decision is specified in Chapters 1, 2 of Section V of the Code, which regulates the procedure for review of court's decisions and rulings in civil proceedings. In particular, Article 293.1 of the Code provides for a list of decisions of courts of first instance which may be challenged in appeal separately from the court decision. According to Article 293.2 of the Code, objections to rulings that may not be appealed separately from court decision shall be included into the appellate claim against the court decision. Analysis of the provisions of these articles gives grounds to conclude that they set forth specific features of appealing rulings of courts of first instance, namely along with court decision or apart from it.

According to the legal position of the Constitutional Court, the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution on ensuring challenge in appeal of court decision, except in cases determined by law, should be understood as reading that rulings in civil proceedings may be appealed except in cases when such appeal is prohibited by

law; the list of court rulings of first instance, which may be appealed separately from court decision, specified in Article 293 of the Code, is not exhaustive.

Under Article 293.1.10 of the Code apart from court decision rulings of courts of first instance on introducing corrections in the decision may be appealed.

The Constitutional Court considers, that a specific feature of rulings of courts of first instance on corrections made into the decision or refusal to make them is that the court may render them at any time, including after the decision enters into force. Under these conditions, such rulings of the court of first instance actually may not be appealed together with the court decision.

In addition, lack of possibility of challenging in appeal of decisions of courts of first instance on refusal to make corrections in the decision separately from the court decision in cases when errors existing in the text of court decision (arithmetic or clerical errors) relate to substantial circumstances, may complicate or even prevent the enforcement of court decision. The Constitutional Court has previously stated that enforcement of court decision is an integral part of everyone's right to judicial protection and include, in particular, actions aimed at the protection and restoration of violated rights, freedoms and lawful interests of individuals and legal entities, society and the state determined by law; failure to execute a court decision threatens the essence of the right to a fair trial by the court.

The Constitutional Court considers that the possibility of challenging in appeal of rulings of court of first instance on refusal to make corrections in the decision in the same manner as in rulings on making corrections to the decision is in line with justice as part of the principle of the rule of law and basic principles of justice, in particular equality of all participants of a trial before law and the court, ensuring appeal and cassation appeal against the decision of the court, except in cases established by law, specified in Article 129.3 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal the provisions of Article 293.1.10 of the Code of Civil Procedure in conjunction with Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Code of Civil Procedure should be understood as reading that rulings of courts of first instance both on introducing corrections to the decisions as well as on refusal to make such corrections are subjected to challenge in the appellate instance separately from the court decision.

References:

Judgment of the European Court of Human Rights in the «Hoffmann v. Germany», October 11, 2001;

Judgment of the European Court of Human Rights in the «Kudla v. Poland», October 26, 2000;

Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Shmalko v. Ukraine», July 20, 2004;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated December 11, 2007 № 11-rp/2007;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated January 27, 2010 № 3-rp/2010;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated April 28, 2010 № 12-rp/2010;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 8, 2010 № 18-rp/2010.

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про припинення дії Меморандуму про розвиток співробітництва між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації

м. Київ
17 квітня 2014 року
№ 10-р/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шевчука Станіслава Володимировича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про припинення дії Меморандуму про розвиток співробітництва між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації від 14 червня 2000 року.

Заслухавши інформацію голови Постійної комісії з міжнародних зв'язків Конституційного Суду України судді Шевчука С. В., Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації 14 червня 2000 року укладено Меморандум про розвиток співробітництва між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації (далі — Меморандум), у якому передбачено, зокрема, підтримання відносин між судами на основі принципів подальшого розвитку всебічних взаємовигідних українсько-російських відносин, забезпечення верховенства права, основних прав і свобод людини, взаємної поваги, довіри та співробітництва.

2. Конституційний Суд України у Рішенні від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014 визнав Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702–6/14 такою, що не відповідає Конституції України. Отже, правових підстав для проведення 16 березня 2014 року референдуму в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі не було, і його результати не можуть вважатися основою для «самовизначення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

Однак всупереч зазначеному рішенням Конституційного Суду України вказаний референдум було проведено, а його результати використано для укладення 18 березня 2014 року Договору між Російською Федерацією і так званою «Республікою Крим» «Про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим та утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів».

Конституційний Суд України наголошує, що Автономна Республіка Крим та місто Севастополь як невід'ємні складові частини системи адміністративно-територіального устрою України не є суб'єктами міжнародного права і тому не можуть бути сторонами міжнародних договорів, наслідками підписання яких є порушення територіальної цілісності України. Це суперечить Конституції України та основоположним нормам і принципам міжнародного права, викладеним у Статуті Організації Об'єднаних Націй 1945 року, Статуті Ради Європи 1949 року, Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 року, Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року.

На положеннях вказаних документів ґрунтуються резолюції Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи щодо України.

Так, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у Резолюції «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 року № 68/262 зазначила, що референдум, проведений в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, не має законної сили і не може бути основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (пункт 5).

Парламентська Асамблея Ради Європи 9 квітня 2014 року ухвалила Резолюцію «Останні події в Україні: загрози для функціонування демократичних інститутів» № 1988 (2014), у якій вказала, що цей референдум є неконституційним, його результати та незаконна анексія Криму Російською Федерацією не мають юридичної сили і не визнаються Радою Європи (пункт 16).

Конституційний Суд Російської Федерації, розглянувши «справу щодо перевірки конституційності міжнародного договору, який не набрав чинності, між Російською Федерацією та Республікою Крим про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим та утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів», ухвалив Постанову від 19 березня 2014 року № 6–П, якою визнав цей договір таким, що відповідає Конституції Російської Федерації, визнавши таким чином міжнародну правосуб'єктність адміністративно-територіальної одиниці України.

Даючи у зазначеній постанові оцінку конституційності договору між Російською Федерацією і так званою «Республікою Крим», Конституційний Суд Російської Федерації знехтував і принципами та положеннями Меморандуму щодо подаль-

шого розвитку всебічних взаємовигідних українсько-російських відносин, забезпечення верховенства права, основних прав і свобод людини, взаємної поваги, довіри та співробітництва.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 7, § 75 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Припинити дію Меморандуму про розвиток співробітництва між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Російської Федерації від 14 червня 2000 року.

2. Доручити Голові Конституційного Суду України поінформувати Конституційний Суд Російської Федерації про прийняте рішення.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (справа про строк, на який обирається Президент України)

м. Київ
15 травня 2014 року
№ 5-рп/2014

Справа № 1-19/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України стосовно визначення строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 101 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Конституції України, зумовлена неоднозначним розумінням визначення строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції науковців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Києво-Могилянська академія», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 101 народний депутат України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України стосовно визначення строку повноважень Президента України, обраного на позачергових виборах.

Практичну необхідність в офіційній інтерпретації вказаних положень Конституції України суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неоднозначним розумінням строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах, оскільки від вирішення цього питання залежить можливість реалізації конституційного права громадян України на участь у виборах Президента України. Автори клопотання вважають, що положення пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України за певних обставин можуть призвести до ситуації, коли Президент України, обраний на позачергових виборах, здійснюватиме свої повноваження в межах іншого строку, ніж це передбачено частиною першою статті 103 Конституції України.

2. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України). Україна є республікою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частини перша, друга статті 5 Конституції України).

Конституційний Суд України в Рішенні від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013 вказав, що істотне значення для функціонування демократичної держави, гарантування її республіканських засад має встановлений Основним Законом України порядок формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема періодичність проведення виборів до них (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини).

Вибори як форму здійснення народного волевиявлення визначає стаття 69 Основного Закону України.

2.2. Відповідно до статті 102 Конституції України Президент України є главою держави і виступає від її імені, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

В Основному Законі України встановлено строк, на який обирається Президент України (частина перша статті 103), врегульовано питання щодо призначення і проведення чергових та позачергових виборів Президента України (пункт 7 частини першої статті 85, частина п'ята статті 103).

У частині першій статті 103 Конституції України визначено, що Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Згідно з частиною п'ятою цієї статті чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України; у разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень. Президент України, обраний на позачергових виборах, складає присягу у п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів (частина четверта статті 104 Конституції України).

Таким чином, виходячи з Основного Закону України главу держави може бути обрано як на чергових, так і на позачергових виборах. Конституційний Суд України наголошує, що положення статті 103 Конституції України та інших її статей, які визначають конституційно-правовий статус Президента України, не містять норм, які встановлювали б інший строк, крім п'ятирічного, на який громадяни України можуть обирати главу держави, незалежно від виду виборів (чергових або позачергових).

Отже, закріплений частиною першою статті 103 Основного Закону України п'ятирічний строк — єдиний конституційно встановлений строк, на який обирається Президент України. Цей строк однаковою мірою поширюється як на Президента України, обраного на чергових виборах, так і на Президента України, обраного на позачергових виборах.

3. Відповідно до пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України «чергові вибори Президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю березня 2015 року». Цим пунктом було доповнено розділ XV «Перехідні положення» Конституції України згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952-VI.

Конституційний Суд України вважає, що пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України було доповнено для унормування конкретної ситуації, що виникла у зв'язку із внесенням змін до Конституції України стосовно правового регулювання виборів Президента України та необхідністю встановлення (після проведення виборів глави держави 17 січня 2010 року) дати наступних чергових виборів Президента України, а саме в останню неділю березня 2015 року. Аналіз змісту положень цього пункту дає підстави для висновку, що ними визначено дату лише наступних чергових виборів Президента України і ці

положення не поширюються на правовідносини щодо позачергових виборів глави держави. Отже, проведення позачергових виборів Президента України до останньої неділі березня 2015 року унеможливило застосування пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, оскільки його положення втрачають функціональне призначення і взаємозв'язок з положеннями частин першої, п'ятої статті 103 Основного Закону України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України необхідно розуміти так, що Президент України обирається громадянами України на позачергових, як і на чергових, виборах строком на п'ять років.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• Summary to the Decision of the Constitutional Court dated May 15, 2014 № 5-рп/2014 in the case upon the constitutional petition of 101 People's Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Constitution in system conjunction with item 16 of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution (case on the term which the President of Ukraine is elected for)

According to Article 102 of the Constitution the President of Ukraine is the Head of State and acts in its name. The President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution of Ukraine and human and citizens' rights and freedoms.

Article 103.1 of the Constitution determines that the President of Ukraine is elected by the citizens of Ukraine for a five-year term, on the basis of universal, equal and direct suffrage, by secret ballot. According to Article 103.5 regular elections of the President of Ukraine are held on the last Sunday of March of the fifth year of the term of authority of the President of Ukraine. In the event of pre-term termination of authority of the President of Ukraine, elections of the President of Ukraine are held within ninety days from the date of termination of the authority. The President of Ukraine, elected at extraordinary elections, takes the oath within five days after the official announcement of the election results (Article 104.4 of the Constitution).

Proceeding from the Basic Law, the Head of State can be elected at extraordinary and regular elections. Article 103 of the Constitution and its other articles that define

the constitutional and legal status of the President of Ukraine do not contain provisions that would set another period than five years, for which citizens of Ukraine may elect Head of State, regardless of the type of elections (regular or extraordinary).

Therefore, a five-year term enshrined in Article 103.1 of the Basic Law is the only constitutionally established term for which the President of Ukraine is elected. This term applies equally to both President of Ukraine, elected at the regular elections, and President of Ukraine, elected at extraordinary elections.

According to item 16 of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution, «the presidential elections in Ukraine after the restoration of the Constitution of Ukraine as amended on June 28, 1996 by the decision of the Constitutional Court of September 30, 2010 № 20-rp/2010 in the case on compliance procedures for amending the Constitution of Ukraine shall be held on the last Sunday of March 2015». This item supplemented Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution in accordance with the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine on Holding Regular Elections of People’s Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» dated February 1, 2011 № 2952-VI.

Item 16 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution was supplemented in order to regulate particular situation that had arisen in view of the amendment of the Constitution with respect to legal regulation of the elections of the President of Ukraine and the need to set (after elections of the Head of State on January 17, 2010) the date of the next regular elections of the President of Ukraine, namely the on the last Sunday of March 2015. Analysis of the content of the provisions of this item gives grounds to conclude that they had fixed the date of the next regular elections of the President of Ukraine only, and these provisions do not apply to the legal relations related to extraordinary elections of the Head of State. Therefore, conducting extraordinary elections of the President of Ukraine before the last Sunday of March 2015 prevents application of item 16 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution, since its provisions lose their functional purpose and interconnection with the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Basic Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Constitution shall be understood as reading that the President of Ukraine is elected at extraordinary elections by the citizens of Ukraine for a five-year term as at regular elections.

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням громадянина
Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення
положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого
частини першої статті 20 Закону України «Про службу
в органах місцевого самоврядування», частини третьої статті 7
Закону України
«Про статус депутатів місцевих рад»

м. Київ
14 січня 2014 року
№ 1-у/2014

Справа № 2-2/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни — доповідача,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого частини першої статті 20 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 33, ст. 175) з наступними змінами (далі — Закон № 2493), частини третьої статті 7 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93-IV (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 40, ст. 290) (далі — Закон № 93).

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Самардак М. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого частини першої статті 20 Закону № 2493, частини третьої статті 7 Закону № 93, які передбачають обмеження, пов'язані з проходженням служби в органах місцевого самоврядування, в аспекті таких питань:

— «чи може депутат районної ради перебувати на посаді заступника міського голови з питань діяльності виконавчого комітету на постійній основі»;

— «чи є підставою припинення служби в органах місцевого самоврядування суміщення посади заступника міського голови з питань діяльності виконавчого комітету з діяльністю депутата районної ради».

Обґрунтовуючи необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень, суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що депутати місцевих рад порушують вимоги Закону № 93 стосовно заборони мати інший представницький мандат і займати іншу посаду, не сумісну з виконанням депутатських повноважень. Як приклад він наводить факт затвердження депутата Самбірської районної ради Козедуб О. О. на посаді заступника голови виконавчого комітету з питань діяльності виконавчого комітету Новокалінінської міської ради, яка після прийняття її на службу в органи місцевого самоврядування не склала своїх депутатських повноважень. Автор клопотання вважає, що такі дії громадянки Козедуб О. О. суперечать вимогам Закону № 93 та одночасно є порушенням закріпленого у статті 38 Основного Закону України його права брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

На підтвердження неоднозначного застосування положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого частини першої статті 20 Закону № 2493, частини третьої статті 7 Закону № 93 Самардак М. М. долучив до конституційного звернення копії листів голови Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя від 16 жовтня 2013 року № 04-15/17-2694, голови Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування від 29 жовтня 2013 року № 04-16/16-3163, Національного агентства України з питань державної служби від 13 квітня 2012 року, від 8 жовтня 2013 року № 5183/10-13, Управління державної служби Головного управління державної служби України в Львівській області від 6 вересня 2013 року № 270/ТО1210-13, від 8 жовтня 2013 року № 312/ТО1210-13, Самбірської міжрайонної прокуратури Львівської області від 14 серпня 2013 року № 68-94-13, депутатського звернення депутата Самбірської районної ради Козедуб О. О. до начальника Самбірського МВ ГУ МВС України у Львівській області від 4 червня 2013 року № 5, рішення Новокалінінської міської ради Самбірського району Львівської області від 20 листопада 2010 року № 10 та листа цієї ради від 2 серпня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 17 грудня 2013 року про відмову у від-

критті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 1, 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42). Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього матеріалів дає підстави вважати, що автор клопотання не обґрунтував свого твердження про неоднозначність застосування положень Закону № 2493, Закону № 93 органами державної влади. Долучені до конституційного звернення копії листів, депутатського звернення мають інформаційно-роз'яснювальний характер і не є актами правозастосування положень законів, щодо офіційного тлумачення яких звернувся Самардак М. М. Виходячи із правових позицій Конституційного Суду України інформаційні листи не можна розглядати як такі, що підтверджують неоднозначність застосування положень законів України (ухвали від 13 жовтня 2005 року № 36-у/2005, від 30 листопада 2006 року № 15-у/2006, від 3 березня 2009 року № 13-у/2009, від 12 січня 2011 року № 1-у/2011).

Таким чином, конституційне звернення Самардака М. М. не відповідає вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 3 частини першої статті 12, абзацу п'ятого частини першої статті 20 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493–III з наступними змінами, частини третьої статті 7 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93–IV на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини сьомої статті 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

м. Київ
16 січня 2014 року
№ 3-у/2014

Справа № 2-3/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича — доповідача,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини сьомої статті 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Литвинова О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Самардак М. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини сьомої статті 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР з наступними змінами (далі — Закон) щодо обмеження сумісності діяльності осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють в

ньому на постійній основі, з іншою роботою (діяльністю) в аспекті того, чи може заступник міського голови з питань діяльності виконавчого комітету як особа, яка входить до складу виконавчого комітету ради на постійній основі, бути депутатом будь-якої ради.

Обґрунтовуючи необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Закону, Самардак М. М. долучив до конституційного звернення копії листів Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя від 16 жовтня 2013 року № 04-15/17-2694, Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування від 29 жовтня 2013 року № 04-16/16-3163, Міністерства юстиції України від 24 жовтня 2013 року № С-14890/71, Національного агентства з питань державної служби України від 13 квітня 2012 року, від 8 жовтня 2013 року № 5183/10-13, Управління державної служби Голодержслужби України в Львівській області від 6 вересня 2013 року № 270/ТО1210-13, від 8 жовтня 2013 року № 312/ТО1210-13, Самбірської між-районної прокуратури Львівської області від 14 серпня 2013 року № 68-94-13, прокуратури Львівської області від 11 вересня 2013 року № 07/1/1-6267-13, від 26 листопада 2013 року № 07/1/1-6267-13, Самбірського МВ ГУ МВС України у Львівській області від 13 листопада 2013 року № 11543.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 18 грудня 2013 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначається обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього матеріалів дає підстави для висновку, що автор клопотання не навів доказів неоднозначного застосування судами України, іншими органами державної влади положень частини сьомої статті 51 Закону. Долучені ним копії листів органів державної влади мають інформаційно-роз'яснювальний характер і не є актами правозастосування, а тому, зважаючи на правові позиції Конституційного Суду України, викладені ним в ухвалах від 3 березня 2009 року № 13-у/2009, від 12 січня 2011 року № 1-у/2011, не можуть розглядатися як такі, що підтверджують неоднозначне застосування вказаних положень Закону.

Отже, суб'єкт права на конституційне звернення не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 42, статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Самардака Мар'яна Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини сьомої статті 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дацюка Віталія Богдановича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 51 Бюджетного кодексу України у взаємозв'язку з положеннями статей 21, 22, 24 Конституції України, статей 12, 13, 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», статті 6 Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист»

м. Київ
16 січня 2014 року
№ 4-у/2014

Справа № 2-7/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича — доповідача,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дацюка Віталія Богдановича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 51 Бюджетного кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями статей 21, 22, 24 Конституції України, статей 12, 13, 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 45, ст. 425) зі змінами (далі — Закон № 3551), статті 6 Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року № 203/98–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 40–41, ст. 249) зі змінами (далі — Закон № 203).

Заслухавши суддю-доповідача Касмініна О. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Дацюк В. Б. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини п'ятої статті 51 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями статей 21, 22, 24 Конституції України, статей 12, 13, 14 Закону № 3551, статті 6 Закону № 203, які визначають пільги щодо плати, зокрема, за житло та комунальні послуги, що надаються відповідним суб'єктам та членам їх сімей, в аспекті питань:

— чи є вичерпним встановлений частиною п'ятою статті 51 Кодексу перелік осіб, що належать до членів сім'ї пільговика при наданні пільг та здійсненні видатків з бюджету щодо їх виплати;

— чи належать до зазначеного переліку інші (в тому числі повнолітні працездатні особи) члени сімей ветеранів війни, військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших осіб.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, на його думку, їх застосуванням судами загальної юрисдикції при розгляді питань щодо визначення переліку осіб, які належать до членів сім'ї пільговика при наданні пільг та здійсненні видатків з бюджету щодо їх виплати.

На підтвердження різної судової практики автор клопотання посилається на долучені до конституційного звернення копії судових рішень: ухвали Верховного Суду України від 19 грудня 2007 року, рішення Вишгородського районного суду Київської області від 2 лютого 2010 року, ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 лютого 2012 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 19 грудня 2013 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

За правовою позицією Конституційного Суду України судові рішення, у яких відповідні положення Конституції України або законів України не застосовувалися, не можуть бути розглянуті Конституційним Судом України як такі, що підтверджують неоднозначне застосування таких положень судами України, іншими

органами державної влади (абзац четвертий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011).

Із матеріалів конституційного звернення та долучених до нього копій рішень судів загальної юрисдикції вбачається, що Дацюк В.Б. не навів неоднозначного застосування положень частини п'ятої статті 51 Кодексу, оскільки суди застосували інші норми права: Верховний Суд України — положення Закону № 3551, а Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ і Вишгородський районний суд Київської області — положення Закону № 203 та Закону № 3551, що виключає можливість стверджувати про наявність неоднозначного застосування вказаних положень Кодексу.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що автор клопотання не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 42, статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дацюка Віталія Богдановича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 51 Бюджетного кодексу України у взаємозв'язку з положеннями статей 21, 22, 24 Конституції України, статей 12, 13, 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, статті 6 Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року № 203/98–ВР зі змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Тонконога Володимира Вікторовича щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»

м. Киї в
22 січня 2014 року
№ 7-у/2014

Справа № 2-5/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Тонконога Володимира Вікторовича щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19 грудня 1995 року № 481/95–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., № 46, ст. 345) з наступними змінами (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Тонконог В. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону в аспекті питань: «чи є обов'язком продавця перевіряти паспорт або інші

документи, які підтверджують вік покупця при продажу пива (крім безалкогольного), алкогольних і слабоалкогольних напоїв, вин столових або тютюнових виробів» та «чи може бути визнано порушенням закону наявність обставин, що давали б підстави сумніватися у віці покупця або обізнаності продавця щодо його неповнолітнього віку».

Підставою для конституційного звернення автор клопотання вважає наявність «неоднакового» застосування вказаного положення Закону судами під час вирішення питання про оскарження прийнятого податковими органами рішення про застосування фінансових санкцій до суб'єкта господарювання за неперевірку продавцями документів у покупця про стан повноліття при продажу йому пива (крім безалкогольного), алкогольних і слабоалкогольних напоїв, вин столових або тютюнових виробів.

До конституційного звернення долучено копії постанови Херсонського окружного адміністративного суду від 25 лютого 2013 року, ухвал Вищого адміністративного суду України від 2 лютого 2012 року та від 20 червня 2013 року, Одеського апеляційного адміністративного суду від 28 травня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 18 грудня 2013 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України у справах щодо офіційного тлумачення положень Конституції та законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи, якщо вони вважають, що неоднозначне застосування цих положень судами України, іншими органами державної влади може призвести або призвело до порушення їхніх конституційних прав і свобод (пункт 4 статті 13, стаття 43, стаття 94).

За правовою позицією Конституційного Суду України конституційне звернення має бути внесено особою, яка є суб'єктом відповідних конституційних прав і свобод та має підстави стверджувати про їх порушення або можливість порушення внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади (Ухвала від 31 травня 2011 року № 15-у/2011).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів свідчить про те, що жоден із актів суду, на які посилається Тонконог В. В., не приймався щодо нього особисто та не стосувався безпосередньо його конституційних прав і свобод.

За таких обставин Конституційний Суд України вважає, що у Тонконога В. В. відсутнє встановлене Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» право на конституційне звернення щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Тонконога Володимира Вікторовича щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19 грудня 1995 року № 481/95–ВР з наступними змінами на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України» права на конституційне звернення.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Новицького Григорія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, частини другої статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України

м. К и ї в
28 січня 2014 року
№ 9-у/2014

Справа № 2-10/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Новицького Григорія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, частини другої статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Новицький Г. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, відповідно до яких закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, та положень частини другої статті 5 Кодексу, якими встановлено, що провадження в адміністративних справах здійснюється відпо-

відно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи, щодо можливості зміни тривалості строку звернення особи до суду з адміністративним позовом у разі зміни законодавства, яке регулює відповідні відносини.

Необхідність в офіційному тлумаченні положень частини першої статті 58 Конституції України, частини другої статті 5 Кодексу суб'єкт права на конституційне звернення обґрунтовує наявністю, на його думку, неоднозначного їх застосування Вищим адміністративним судом України при вирішенні питань обчислення тривалості строку звернення особи з позовною заявою до адміністративного суду. Як вважає автор клопотання, така судова практика може призвести у подальшому до порушення його прав і свобод, гарантованих частиною другою статті 55 Конституції України.

На підтвердження неоднозначного застосування вказаних норм Новицький Г. В. долучив до конституційного звернення копії ухвал Вищого адміністративного суду України від 11 жовтня 2012 року, від 5 лютого 2013 року, від 11 червня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 16 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» суб'єктами права на конституційне звернення щодо офіційного тлумачення положень Конституції та законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи, якщо вони вважають, що неоднозначне застосування цих положень судами України, іншими органами державної влади може призвести або призвело до порушення їхніх конституційних прав і свобод (пункт 4 статті 13, стаття 43, стаття 94).

За усталеною практикою Конституційного Суду України конституційне звернення може бути внесене особою, яка є суб'єктом відповідних правовідносин та має підстави стверджувати про порушення або можливість порушення її конституційних прав і свобод внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади.

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів свідчить, що жоден із актів Вищого адміністративного суду України, на які посилається автор клопотання, не приймався щодо нього особисто та не стосувався безпосередньо його конституційних прав і свобод.

За таких обставин Конституційний Суд України вважає, що у Новицького Г. В. відсутнє встановлене Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» право на конституційне звернення щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України та частини другої статті 5 Кодексу, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 43, 45, 49, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Новицького Григорія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58 Конституції України, частини другої статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України, цим законом права на конституційне звернення.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням адвокатського об'єднання «Центр правової допомоги» щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», статті 12 Господарського процесуального кодексу України, статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України

м. Київ
28 січня 2014 року
№ 10-у/2014

Справа № 2-17/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого, доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням адвокатського об'єднання «Центр правової допомоги» (далі — Адвокатське об'єднання) щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 року № 208/94–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 46, ст. 411) з наступними змінами, статті 12 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК України), статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України).

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Адвокатське об'єднання звернулось до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 5 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» (далі — Закон), а також статті 12 ГПК України та статті 17 КАС України, які регламентують юрисдикцію адміністративних та господарських судів щодо підсудності справ про оскарження рішень у справах про порушення вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Закону, ГПК України та КАС України автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, на його думку, їх застосуванням судами України. До конституційного звернення долучено витяги з постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 24 жовтня 2011 року № 10 та інформаційного листа Вищого господарського суду України «Про деякі питання застосування законодавства у сфері містобудівної діяльності» від 22 січня 2013 року № 01-06/84/2013, а також зроблено посилання на низку судових рішень господарських та адміністративних судів у справах про оскарження суб'єктами господарювання постанов про накладення на них штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 22 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктами права на конституційне звернення з питань офіційного тлумачення Конституції та законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи (стаття 43); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

За правовою позицією Конституційного Суду України конституційне звернення може бути внесене особою, яка є суб'єктом відповідних правовідносин та має підстави стверджувати про порушення або можливість порушення її конституційних прав і свобод внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади, а тому прагне отримати офіційну інтерпретацію норм, які регулюють такі відносини, з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод (Ухвала від 8 жовтня 2013 року № 46-у/2013).

Аналіз матеріалів справи дає підстави для висновку, що судові рішення, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, ухвалювалися у справах

конкретних громадян та суб'єктів господарської діяльності і не стосуються конституційних прав і свобод Адвокатського об'єднання.

За таких обставин Конституційний Суд України вважає, що у автора клопотання відсутнє встановлене Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» право на конституційне звернення щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону, статті 12 ГПК України, статті 17 КАС України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 1 статті 45 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням адвокатського об'єднання «Центр правової допомоги» щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 року № 208/94–ВР з наступними змінами, статті 12 Господарського процесуального кодексу України, статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» права на конституційне звернення.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Варивади Віктора Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

м. К и ї в
29 січня 2014 року
№ 12-у/2014

Справа № 2-14/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича — доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Варивади Віктора Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49–51, ст. 376) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Варивада В. Г. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня

2003 року № 1058–IV з наступними змінами (далі — Закон) стосовно визначення розміру заробітної плати при перерахунку пенсії, призначеної до набрання чинності Законом, зокрема роз'яснити, чи передбачає стаття 43 Закону обмеження розміру заробітної плати, призначеної згідно з його пунктом 2 статті 41.

Автор клопотання зазначає, що йому було призначено пенсію з 29 березня 2001 року відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788–XII. Після набрання чинності Законом (1 січня 2004 року) пенсію було перераховано на підставі норм цього закону із застосуванням обмеження розміру заробітної плати, з якої раніше обчислювалася пенсія. На його думку, таке обмеження, передбачене пунктом 2 статті 41 Закону, не мало застосовуватися. Ці обставини стали передумовою для розгляду його адміністративних позовів у судових справах, копії рішень яких він додав до конституційного звернення. Варивада В. Г. вважає, що суди за однакових обставин по-різному застосовували положення частини другої статті 43 Закону, тому просить дати їх офіційне тлумачення.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали від 21 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначається обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Автор клопотання не навів неоднозначного застосування судами положень частини другої статті 43 Закону. До конституційного звернення додані лише копії рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у його справі. У судових рішеннях, що набрали законної сили, однаково застосовуються положення частини другої статті 43 Закону щодо обмеження розміру заробітної плати коефіцієнтом, який передбачений пунктом 2 статті 41 Закону при перерахунку пенсії Вариваді В. Г., призначеної до набрання чинності Законом.

За правовою позицією Конституційного Суду України рішення судів загальної юрисдикції різних інстанцій у конкретній справі між тими самими сторонами, про той же предмет і з тих же підстав не визнаються доказом неоднозначного застосування норм закону (ухвали від 13 жовтня 2005 року № 36-у/2005, від 21 жовтня 2010 року № 65-у/2010).

Отже, за відсутності судових рішень, з яких вбачалося б неоднозначне застосування судами України вказаних положень Закону, конституційне звернення не відповідає статтям 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно

з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи наведене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Варивади Віктора Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 43 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дудіна Сергія Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, шостої статті 30 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»

м. Київ
30 січня 2014 року
№ 13-у/2014

Справа № 2-16/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича — доповідача,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дудіна Сергія Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, шостої статті 30 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) з наступними змінами (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Пасенюка О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Дудін С. А. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин першої, шостої статті 30 Закону в аспекті питання, чи є непрацездатними діти-учні, студенти віком від 18 до 23 років.

Необхідність в офіційному тлумаченні названих положень Закону автор клопотання обґрунтовує неоднозначним їх застосуванням судами загальної юрисдикції при розгляді питання щодо нарахування надбавки до пенсії зазначеним у Законі категоріям непрацюючих пенсіонерів, які мають на своєму утриманні членів сім'ї — дітей-учнів, студентів віком від 18 до 23 років.

Обґрунтовуючи свою позицію, Дудін С. А. посилається на долучені до конституційного звернення копії рішень у його справі (постанова Київського районного суду міста Сімферополя Автономної Республіки Крим від 4 серпня 2011 року, ухвали Вищого адміністративного суду України від 1 березня 2012 року, від 22 січня 2013 року) та ухвалу Вищого адміністративного суду України від 11 лютого 2011 року, роздруковану з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що неоднозначне застосування вказаних положень Закону судами загальної юрисдикції призвело до порушення його права рівності громадян перед законом, передбаченого статтею 24 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 22 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні мають зазначатися статті (окремі положення) Конституції України або законів України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України, а також обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункти 3, 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94). Наведені положення обумовлюють необхідність визначення предмета офіційного тлумачення.

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави для висновку, що автор клопотання не визначив предмета тлумачення, оскільки поняття «непрацездатні члени сім'ї», яке означає одну із передумов нарахування надбавки до пенсії по інвалідності, закріплене в пункті «а» частини першої статті 24 Закону, однак у конституційному зверненні йдеться про необхідність роз'яснення лише статті 30 Закону, посилання на яку міститься у згаданому положенні його статті 24. За правовою позицією Конституційного Суду України невизначеність предмета тлумачення унеможлиблює здійснення офіційної інтерпретації положень Конституції України та законів України (ухвали від 3 листопада 2011 року № 55-у/2011, від 20 лютого 2013 року № 6-у/2013).

Крім того, суб'єкт права на конституційне звернення не навів неоднозначного застосування положень статті 30 Закону. У справі Дудіна С. А. ця стаття застосована у системному зв'язку зі статтею 24 Закону при вирішенні питання про нара-

хування надбавки до пенсії по інвалідності, а в ухвалі Вищого адміністративного суду України від 11 лютого 2011 року — у системному зв'язку зі статтею 16 Закону при вирішенні питання про нарахування надбавки до пенсії за вислугу років.

Конституційний Суд України також взяв до уваги те, що у постанові Верховного Суду України від 24 квітня 2012 року у справі № 21-73а12 викладено висновок щодо забезпечення однозначного застосування положень статті 30 Закону у редакції, чинній на час виникнення пенсійного спору Дудіна С. А., згідно з яким зазначені у частині шостій статті 30 Закону «особи, що мають право на пенсію в разі втрати годувальника, які досягли повноліття, в тому числі і студенти, до кола непрацездатних членів сім'ї не входять».

Отже, конституційне звернення не відповідає вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 49, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Дудіна Сергія Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, шостої статті 30 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бурки Валерія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»

м. К и ї в
30 січня 2014 року
№ 14-у/2014

Справа № 2-19/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого, доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бурки Валерія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) з наступними змінами (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Овчаренка В. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Бурка В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону та роз'яснити, чи може призначення, зміна умов і норм пенсійного забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за Законом, здійснюватися згідно з іншими «нормативними документа-

ми» (постановою Кабінету Міністрів України, законом України про Державний бюджет України тощо), якщо вони «містять норми відсутні в Законі».

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, як він вважає, його застосуванням судами загальної юрисдикції. До конституційного звернення Бурка В. В. долучив копії рішень судів різних інстанцій у справах, у яких він був стороною, а також ухвали та постанову Вищого адміністративного суду України, роздруковані з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що ухвалені судами загальної юрисдикції рішення у справах за його адміністративними позовами призвели до порушення його прав, передбачених статтями 22, 24, 40, 46, 55 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 23 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України необхідно розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Порушуючи питання про надання офіційного тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону, автор клопотання не наводить його неоднозначного застосування. Із долучених до конституційного звернення копій постанов Верховного Суду України від 12 червня 2012 року та Вищого адміністративного суду України від 29 жовтня 2012 року вбачається, що зазначене положення застосоване однаково. У копіях постанови Львівського окружного адміністративного суду від 2 лютого 2009 року, ухвал Львівського апеляційного адміністративного суду від 18 березня 2010 року і Вищого адміністративного суду України від 4 червня 2013 року у справі за адміністративним позовом Бурки В. В. та у постанові Вищого адміністративного суду України від 10 березня 2009 року й ухвалах цього суду від 8 червня 2011 року та 16 червня 2011 року, роздрукованих із Єдиного державного реєстру судових рішень, немає посилань на положення частини третьої статті 1¹ Закону. Як наголошував Конституційний Суд України, матеріали, у яких відповідні положення Конституції України або законів України

не застосовувалися, не можуть бути розглянуті як такі, що підтверджують неоднозначне застосування таких положень судами України, іншими органами державної влади (Ухвала від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011).

До конституційного звернення долучено копії скасованих судових рішень у справі, у якій громадянин Бурка В. В. був стороною (постанови Сокальського районного суду Львівської області від 16 червня 2008 року, ухвал Львівського апеляційного адміністративного суду від 30 березня 2009 року та Вищого адміністративного суду України від 18 лютого 2011 року). Такі рішення не можуть братися до уваги при вирішенні питання про неоднозначність застосування судами положень Конституції та законів України (Ухвала Конституційного Суду України від 20 квітня 1999 року № 4-у/99).

Отже, за відсутності рішень, із яких вбачалося б неоднозначне застосування судами положення частини третьої статті 1¹ Закону, конституційне провадження не може бути відкрите у зв'язку з невідповідністю конституційного звернення вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 49, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бурки Валерія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 1¹ Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Рудова Олександра Олександровича щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України

м. Київ
4 лютого 2014 року
№ 16-у/2014

Справа № 2-1/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича — доповідача,
Стецюка Петра Богдановича,
Туницького Олександра Миколайовича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Рудова Олександра Олександровича щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Рудов О. О. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 355 Кодексу, яка регулює підстави допуску справи до розгляду Верховним Судом України, в аспекті питання, як слід розуміти поняття «судове рішення», що міститься у вказаній нормі.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення автор клопотання обґрунтовує потребою визначити підстави для перегляду ухвали суду каса-

ційної інстанції через неоднакове застосування одних і тих самих норм матеріального права, що потягло за собою ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, та зазначає, що «унаслідок правозастосування» відбулося обмеження його права на судовий захист та доступ до правосуддя.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 15 жовтня 2013 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

До повноважень Конституційного Суду України згідно з пунктом 2 частини першої статті 150 Конституції України належить офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначаються статті (окремі положення) Конституції України або законів України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України, а також обґрунтування необхідності в їх офіційному тлумаченні (пункти 3, 4 частини другої статті 42).

Рудов О. О., порушуючи питання про те, як слід розуміти поняття «судове рішення» (пункт 1 частини першої статті 355 Кодексу), яке є загальним стосовно таких видів судових рішень, як ухвала, рішення, постанова (частина перша статті 208 Кодексу), тобто чітким, конкретним і зрозумілим, фактично намагається отримати консультацію щодо особливостей застосування положення, офіційне тлумачення якого він просить дати. Проте надання консультацій чи роз'яснень щодо застосування правових норм, у тому числі судами загальної юрисдикції, не можна ототожнювати з офіційним тлумаченням законів України і не належить до повноважень Конституційного Суду України (ухвали Конституційного Суду України від 31 березня 2010 року № 15-у/2010, від 10 вересня 2013 року № 36-у/2013).

Таким чином, наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 45, 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Рудова Олександра Олександровича щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі
за конституційним зверненням громадянина
Стрижака Віталія Григоровича щодо офіційного тлумачення
положень частини першої статті 48 Закону України «Про виконавче
провадження»

м. Київ
4 лютого 2014 року
№ 17-у/2014

Справа № 2-22/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича — доповідача,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тулицького Олександра Миколайовича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Стрижака Віталія Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 24, ст. 207) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Касмініна О. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Стрижак В. Г. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV (далі — Закон), яким передбачено, що виконавчий документ, прийнятий державним виконавцем до виконання, повертається до суду, який його видав, у разі відновлення судом строку для подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано вико-

навчий документ, та прийняття такої апеляційної скарги до розгляду (крім виконавчих документів, що підлягають негайному виконанню), в аспекті підстав застосування вказаних положень Закону у разі, коли апеляційна скарга на заочне рішення (після відмови в задоволенні заяви про перегляд заочного рішення) подана у встановлені законодавством строки та в ухвалі суду про відкриття провадження у справі не зазначено про поновлення строків на апеляційне оскарження рішення.

Автор клопотання обґрунтовує необхідність в офіційному тлумаченні наведених положень Закону неоднозначним, як він вважає, їх застосуванням органами державної виконавчої служби, що призвело до порушення його конституційних прав і свобод.

На підтвердження своїх доводів Стрижак В. Г. посилається лише на постанову Комунарського відділу державної виконавчої служби Запорізького міського управління юстиції від 5 серпня 2013 року про повернення виконавчого документа до суду, яку прийнято за заявою Стрижак Н. Д.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 29 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

З доданих до конституційного звернення матеріалів вбачається, що крім постанови Комунарського відділу державної виконавчої служби Запорізького міського управління юстиції про повернення виконавчого документа від 5 серпня 2013 року, автор клопотання не надав інших матеріалів на підтвердження неоднозначного застосування органами державної виконавчої служби положень частини першої статті 48 Закону.

Отже, конституційне звернення не відповідає вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Стрижака Віталія Григоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ілізірової Тетяни Вікторівни щодо офіційного тлумачення положень статей 9, 16 Закону України «Про судову експертизу»

м. Київ
5 лютого 2014 року
№ 18-у/2014

Справа № 2-18/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ілізірової Тетяни Вікторівни щодо офіційного тлумачення положень статей 9, 16 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038–XII (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 28, ст. 232) з наступними змінами (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянка Ілізірова Т. В. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статей 9, 16 Закону в аспекті питання, чи можуть брати участь у проведенні судово-психіатричної експертизи експерти, які не мають кваліфікаційного класу і не включені до державного Реєстру атестованих судових експертів.

Підставою для конституційного звернення автор клопотання вважає наявність неоднозначного застосування судами вказаних положень під час вирішення питання про визнання заповіту недійсним, що призвело до позбавлення його права власності на квартиру.

До конституційного звернення долучено копії рішення Ленінського районного суду міста Севастополя від 16 червня 2011 року, ухвал апеляційного суду міста Севастополя від 16 серпня 2012 року, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2012 року, від 20 травня 2013 року, постанови окружного адміністративного суду міста Києва від 16 серпня 2011 року, ухвали Київського апеляційного адміністративного суду від 8 лютого 2012 року, а також копію постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12 червня 2009 року № 5.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 23 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Як наголошував Конституційний Суд України, під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави для висновку, що громадянка Ілізірова Т. В. не навела неоднозначного застосування судами України положень статей 9, 16 Закону та не обґрунтувала необхідності у їх офіційному тлумаченні.

Отже, конституційне звернення не відповідає вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ілізірової Тетяни Вікторівни щодо офіційного тлумачення положень статей 9, 16 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038–XII з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Богун Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України

м. Київ
5 лютого 2014 року
№ 19-у/2014

Справа № 2-23/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича — доповідача,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Богун Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781–XII (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 11, ст. 50) з наступними змінами (далі — Закон), частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Богун Ю. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 2

Закону, частини третьої статті 364 Кодексу в аспекті питання, чи є працівник органу державної податкової служби працівником правоохоронного органу.

Необхідність в офіційному тлумаченні наведених положень автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, на його думку, їх застосуванням судами загальної юрисдикції під час розгляду кримінальних справ щодо працівників органів державної податкової служби, які не є посадовими особами податкової міліції, та зазначає, що ці суди в одних випадках вважають вказаних осіб працівниками правоохоронного органу та кваліфікують їх діяння за частиною третьою статті 364 Кодексу, а в інших — не вважають їх такими, у зв'язку з чим кваліфікують їх діяння за частиною першою цієї статті Кодексу.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 30 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначаються статті (окремі положення) Конституції України або законів України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України, та обґрунтування необхідності в їх офіційному тлумаченні (пункти 3, 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України під неоднозначним застосуванням судами України положень Конституції чи законів України розуміється різне застосування одних і тих же їх норм за однакових юридично значимих обставин в судових рішеннях, які набули законної сили (Ухвала від 22 листопада 2011 року № 58-у/2011).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави для висновку, що автор клопотання не долучив копій рішень судів, які підтверджують неоднозначне застосування судами положень частини третьої статті 364 Кодексу. Зокрема, в ухвалях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 жовтня 2011 року, від 23 квітня 2013 року діяння засуджених — колишніх працівників органів державної податкової служби — кваліфіковано за частиною третьою статті 364 Кодексу, але рішень судів нижчих інстанцій у вказаних справах, у яких наведено підстави такої кваліфікації, Богун Ю. В. не надав.

Крім того, дослідивши матеріали конституційного звернення, Конституційний Суд України вважає, що суди не застосовували положення пункту 1 частини першої статті 2 Закону. Судові рішення, у яких відповідні положення Конституції України або законів України не застосовувалися, не можуть бути розглянуті Конституційним Судом України як такі, що підтверджують неоднозначне застосування таких положень судами України, іншими органами державної влади (Ухвала Конституційного Суду України від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011).

Таким чином, конституційне звернення не відповідає вимогам, передбаченим статтями 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Богуна Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781–XII з наступними змінами, частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі
за конституційним зверненням громадянина
Кунянського Станіслава Михайловича щодо офіційного
тлумачення положень частини третьої статті 2
Кодексу адміністративного судочинства України

м. К и ї в
5 лютого 2014 року
№ 20-у/2014

Справа № 2-24/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича — доповідача,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кунянського Станіслава Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — громадянин Кунянський С. М. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини третьої статті 2 Кодексу в аспекті питань: — чи містять зазначені положення перелік рівнозначних та обов'язкових критеріїв, якими має керуватися адміністративний суд, здійснюючи юридичну кваліфікацію рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень на предмет їх відповідності праву або протиправності;

— чи має адміністративний суд у своїй постанові встановлювати відповідність або невідповідність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень усім без винятку критеріям, зазначеним у положеннях частини третьої статті 2 Кодексу;

— чи є встановлення адміністративним судом факту недодержання суб'єктом владних повноважень будь-якого з критеріїв, передбачених положеннями частини третьої статті 2 Кодексу, самостійною підставою для задоволення адміністративного позову.

Автор клопотання стверджує про неоднозначність застосування судами України положень частини третьої статті 2 Кодексу при розгляді адміністративних справ, що, як він вважає, порушує його право на справедливий судовий розгляд його адміністративної справи.

На підтвердження своєї позиції суб'єкт права на конституційне звернення посилається на постанови Верховного Суду України від 31 жовтня 2006 року, від 30 травня 2011 року, Вищого адміністративного суду України від 20 червня 2013 року, Ворошиловського районного суду міста Донецька від 19 березня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 30 січня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне звернення має містити обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42), підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз судових рішень, долучених до конституційного звернення, дає підстави стверджувати про відсутність застосування вказаних положень Кодексу судами України за однакових юридично значимих обставин, оскільки суди при розгляді справ щодо оскарження рішень суб'єктів владних повноважень у кожному конкретному випадку застосовували той пункт частини третьої статті 2 Кодексу, положення якого вони вважали порушеними.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кунянського Станіслава Михайловича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ДО 18-Ї РІЧНИЦІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**Роль органу конституційної юрисдикції
у формуванні в Україні системи конституціоналізму
європейського зразка: до постановки проблеми****О. Бориславська**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права Львівського
національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню ролі Конституційного Суду України у формуванні в Україні конституціоналізму, який розглядається як єдність ідеології, доктрини і конституційної системи обмеженого правління. На основі аналізу існуючих моделей конституціоналізму робиться висновок про найбільшу прийнятність для України європейської (континентальної) моделі. В результаті дослідження місця конституційної юрисдикції у системі конституціоналізму європейського зразка обґрунтовуються напрями впливу Конституційного Суду України на формування конституційної системи обмеженого правління.

Ключові слова: конституціоналізм, обмежене правління, моделі конституціоналізму, орган конституційної юрисдикції.

Конституціоналізм як доктрина і практика обмеженого правління

Вісімнадцята річниця Конституції України є ще одним приводом оцінити ту роль, яку Основний Закон виконує у державі. Без сумніву, прийняття цього документа в червні 1996 року було однією з найважливіших подій на шляху формування Української державності. Конституція стала результатом реалізації установчої влади народу, вираженням народного суверенітету. Крім того, вона відобразила проголошену у перших державотворчих документах (Декларації про державний суверенітет, Акті проголошення незалежності України) мету — побудова демократичної правової держави, та визначила основоположні засади суспільного устрою: верховенство права (стаття 8), визнання людини найвищою соціальною цінністю (стаття 3), народовладдя (стаття 5), поділ державної влади (стаття 6), визнання і гарантування місцевого самоврядування (стаття 7) тощо. Таке ідейне наповнення Основного Закону не просто докорінно змінило установки у взаємовідносинах людини, суспільства і держави, а й створило передумови для формування в Україні конституціоналізму й утвердження її як конституційної держави.

Факт ухвалення 28 червня 1996 року Конституції України не означав автоматичного утворення конституціоналізму та перетворення України на конституційну державу. Для досягнення цієї мети Україні, очевидно, доведеться пройти непростий і довгий шлях. Адже закріплення на найвищому рівні вихідних засад конституціоналізму ще не є гарантією їх реалізації, яка в результаті має привести до утворення конституційно обмеженої системи правління.

Саме обмежене правління, протилежне за змістом державному свавіллю, є тією центральною ідеєю, що лежить в основі конституціоналізму, а реальна обмеженість державної влади є критерієм конституційності держави. Більшість європейських учених розглядають конституціоналізм як доктрину і практику обмеженого правління, протилежного за змістом державному свавіллю¹. На обмеженості державної влади як ознаці конституціоналізму наголошують і українські дослідники².

За період існування сучасної суверенної України неодноразово змінювалися підходи до поділу влади між президентом, парламентом і урядом, у результаті чого Україну проголошували президентською (1995–1996 роки), президентсько-парламентською (1996–2004; 2010–2013 роки), парламентсько-президентською (2004–2010 роки, 2014 рік) республікою. При цьому громадянські протести двічі, у 2004 та 2014 роках, призводили до обмеження надмірних повноважень глави держави, що часом набували свавільного характеру. В обох випадках це мало своїм наслідком запровадження парламентсько-президентської форми правління. Хоча розв'язання проблеми насправді потребувало зміни не форми, а змісту правління, не чергового перерозподілу повноважень між главою держави, парламентом і урядом, а формування принципово нового типу правління — конституційного (обмеженого) за змістом. Таке правління є своєрідним «практичним зрізом» конституціоналізму, що, на нашу думку, є поєднанням відповідної ідеології, доктрини та, власне, конституційної (обмеженої) системи правління. До того ж існування конституціоналізму потребує обов'язкової наявності всіх трьох компонентів і за відсутності хоча б одного з них унеможлиблюється.

Ідеологічна та доктринальна складові конституціоналізму в Україні загалом сформовані. Як уже зазначалося, в Конституції України відображені такі засади, як гарантованість прав і свобод людини і громадянина, верховенство права, поділ державної влади, народний суверенітет тощо, що отримали своє відображення в наукових розробках українських вчених. Тому важливим завданням сьогодні є формування саме практичної складової конституціоналізму.

Конституційний розвиток у суверенній Україні кінця ХХ — початку ХІ століть був досить активним, водночас супроводжувався непростими суспільно-політичними процесами: формуванням багатопартійної системи, нових підходів до про-

¹ Наприклад: *Mcllwin Charles Howard*. Constitutionalism Ancient and Modern. — Ithaca, New York : Cornell University Press, 1940. — 162 p. — P. 21; *Sajo A.* Limiting Government. An Introduction to Constitutionalism. — Budapest, 1999. — P. 14; *Cesare Pinelli*. The Combination of Negative with Positive Constitutionalism in Europe // *European Journal of Law Reform Issue*. — 2011. — № 1; *Wouter G. Werner*. Democracy, Constitutionalism and the Question of Authority // *Netherlands Journal of Legal Philosophie*. — 2010. — № 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/rechtsfilosofieentheorie/2010/3/RenR_1875-2306_2010_039_003_006

² *Крусян А. Р.* Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — С. 72; *Стецюк П.* Конституційний Суд України як суб'єкт формування сучасного українського конституціоналізму (до постановки проблеми) / П. Стецюк // *Право України*. — 2010. — № 6. — С. 70–74; *Шаповал В.* Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії / В. Шаповал // *Право України*. — 1998. — № 5. — С. 25–29; *Шевчук С. В.* Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза / С. В. Шевчук // *Право України*. — 2010. — № 3. — С. 52–61 та інші.

ведення виборів, поступовою децентралізацією влади та лібералізацією суспільного життя. Було зроблено спроби організувати ефективну систему публічної влади, що здатна не тільки управляти державою в постсоціалістичних умовах, а й провести низку потрібних реформ. Очевидно, з огляду на це більшість фахівців схилилася до моделі «сильного» президента з повноваженнями керування виконавчою владою. Таку модель підтримувало і суспільство, у якого за часи соціалістичної системи сформувалася потреба у відчутті «сильної руки». Фахівці наголошували на ризиках президентської форми правління в неліберальних, постсоціалістичних суспільствах, проте рішення було прийнято на користь ефективності державної влади, а не її обмеженості.

Результати такого рішення є очевидними, адже саме відсутність «запобіжників» у системі публічної влади призвела до надмірної концентрації повноважень у руках глави держави, який за станом на 2013 рік фактично контролював і законодавчу, і виконавчу владу та мав серйозні важелі впливу на судову владу.

Нині Україна стоїть на порозі чергової конституційної реформи, тому так важливо змінити пріоритети у побудові публічної влади і змістити акценти на формування саме системи обмеженого та відповідального правління. При цьому, звичайно, потрібно враховувати досвід тих держав, яким вдалося побудувати свою конституційну (у сенсі обмеженості державної влади) державність.

Моделі конституціоналізму

Конституціоналізм як єдність ідеології, доктрини та практики функціонування обмеженого (конституційного) правління існує у вигляді трьох моделей — американської, англійської та європейської (континентальної).

Варто зауважити, що той чи інший спосіб організації конституційної системи правління в основі має методологію, роль якої виконує відповідна ідеологія. Тому важливо наголосити на сприйнятті тієї чи іншої моделі у її концептуальній єдності: відповідної ідеології (лібералізму чи ліберальної демократії), концепції (доктрини) конституціоналізму та виду правління (президентське, парламентське чи змішане). Поряд із цим слід враховувати, що американський та англійський конституціоналізм мають спільну ідеологію, проте різні доктрини і, відповідно, конституційні системи.

Ідеологічною основою американської та англійської моделей конституціоналізму є лібералізм у його класичному трактуванні, коли свободу індивіда виведено у ранг найвищої цінності, індивідуалістичні засади переважають над колективними, гарантується невтручання держави у сферу індивідуальної свободи. На основі цієї ідеології сформувалася відповідна концепція обмеженого правління, спрямованого на захист індивідуальної свободи. Вона була запроваджена в Англії у середині XIX століття та втілена в державно-правовій практиці США.

Проте формування конституціоналізму в США та Англії відбувалося по-різному. В Америці було створено інституційний механізм, покликаний забезпечувати обмеження державної влади для гарантування індивідуальної свободи, з такими елементами: 1) писана конституція, наділена верховенством та стабільністю, що накладає обмеження на законодавчу владу (закон не може суперечити конституції); 2) жорсткий поділ влади на законодавчу, виконавчу (на чолі з президентом) і судову, що передбачає незалежність гілок влади одна від одної та водночас наяв-

ність повноважень, завдяки яким гілки влади мають стримувати одна одну від зловживань; 3) федералізм, що забезпечує поділ предметів відання між федеральним рівнем і штатами, не допускаючи таким чином надмірної концентрації повноважень; 4) незалежна судова влада, що, окрім вирішення конфліктів, є активним правотворчим суб'єктом та здійснює судовий контроль за законодавчою владою; 5) юридично закріплені права людини (Біль про права). Контроль за незалежним функціонуванням системи покладено на Верховний суд США, який гарантує верховенство конституції і стабільність заснованого нею порядку. Такий набір елементів забезпечив внутрішню збалансованість системи, що є гарантією її конституційності, за рахунок чого США — одна з небагатьох сучасних президентських республік, яка гарантує і зберігає конституційний зміст правління.

В Англії такого механізму створено не було, проте верховенство права у сенсі обмеження державної влади правом існує. За відсутності писаної конституції в Англії, однак, існує конституція в розумінні встановлення структури державної влади, прав і свобод громадян, гарантованих правом. Як слушно зазначає Б. Таманага, в Англії верховенство права існує завдяки поширеній і незаперечній переконаності у ньому, в непорушності певних фундаментальних обмежень, накладених правом на державну владу, а не через функціонування конкретних правових механізмів¹. Англійська модель конституціоналізму є унікальною, тому що за умов неписаної конституції гарантує конституційний характер правління. Конституціоналізм ототожнюється з верховенством права і спирається на потужні інтерпретаційні та контрольні повноваження судів, що є засобом обмеження законодавчої влади.

Ідеологічною основою європейської моделі конституціоналізму є ліберальна демократія, головною ідеєю якої є запровадження такого типу урядування, за якого основоположні права людини і громадянина та вимоги верховенства права обмежують сферу демократичного ухвалення рішень. Фактично, йдеться про формування конституційної системи правління, де правління волею більшості не є абсолютним, а обмежене індивідуальними правами людини, необхідністю їх забезпечення та гарантування.

Доктринальною основою європейської моделі конституціоналізму є інша концепція обмеженого правління, ніж та, що притаманна американському конституціоналізму. Вона зародилася ще в античні часи з ідей Платона, Аристотеля, Цицерона та інших мислителів про необхідність обмеження влади правлячих (монарха, більшості) та згодом була втілена в державах континентальної Європи. Її змістом є обмежене правління задля стримування урядової тиранії (а не для гарантування індивідуальної свободи, як в американському конституціоналізмі).

Європейська (континентальна) модель конституціоналізму передбачає обмеження державної влади в умовах демократії. Їй, як і США, притаманна інституційна система, яка, проте, охоплює інші елементи: 1) писану конституцію, що є актом установчої влади народу та гарантує похідний (встановлений) характер влади держави; 2) юридично (конституційно) закріплені права і свободи людини і громадянина та систему їх захисту (визначають зміст і спрямованість діяльності держа-

¹ Brian Z. Tamanaha. *On the Rule of Law: History, Politics, Theory* // Cambridge University Press, 2004. — 180 p. — P. 57–58.

ви, накладаючи на неї відповідні обмеження); 3) конституційну юрисдикцію (переважно у формі конституційного судочинства), покликану гарантувати верховенство і стабільність конституції, обмежувати законодавчі повноваження парламенту, а також забезпечувати стійкість усієї системи; 4) парламентаризм, що зводить повноваження глави держави переважно до представницьких, а виконавчу владу ставить у залежність від законодавчої; 5) децентралізованість влади, що не допускає її надмірної концентрації на загальнодержавному рівні; 6) незалежну судову владу, яка є гарантією захисту прав людини та здійснює контроль за діяльністю виконавчої влади.

На нашу думку, саме європейська модель конституціоналізму є найбільш прийнятною для України. По-перше, ідеологія ліберальної демократії, що є основою цієї моделі, не тільки ближча для українського суспільства, ніж класичний лібералізм та його наступниця — лібертатна концепція, а й уже частково відображена в Конституції України. По-друге, тоталітарне минуле України сформувало етатистські традиції, подібні до багатьох європейських держав, що спонукають їх до запровадження механізмів стримування урядової тиранії. По-третє, досвід країн Східної Європи, що вже пройшли шлях становлення конституційних систем за європейським зразком, свідчить про його прийнятність для постсоціалістичних держав. Зрештою, Україна належить до романо-германської правової сім'ї з відповідним співвідношенням джерел права та функціями судової влади.

Місце конституційної юрисдикції в системі конституціоналізму європейського зразка

Європейська модель конституціоналізму характеризується наявністю спеціалізованого органу конституційної юрисдикції (переважно — конституційного суду), якому відведено особливу роль у забезпеченні функціонування системи конституційного (обмеженого) правління. Це один із елементів, який, однак, суттєво впливає на всі інші складові інституційної системи обмеженого правління. Він покликаний гарантувати верховенство і стабільність писаної конституції, обмежувати законодавчі повноваження парламенту шляхом визнання його актів неконституційними, «осучаснювати» розуміння конституційних норм шляхом їх офіційного тлумачення, а також вирішувати конституційні конфлікти. Така діяльність гарантує стабільність усієї конституційної системи.

По-перше, органи конституційного контролю є гарантією легітимності конституції як акта установчої влади народу, що, як відомо, забезпечується належною процедурою її прийняття і зміни. Саме органи конституційної юрисдикції уповноважені підтверджувати легітимність конституцій. Окрім цього, вони виконують стабілізуючу роль щодо усієї системи, гарантуючи стабільність конституції та визначеного нею порядку. Невипадково внесення змін до Конституції України потребує висновку Конституційного Суду України щодо відповідного законопроекту. Подібні повноваження мають конституційні суди деяких інших європейських держав.

По-друге, органи конституційної юрисдикції здійснюють контроль (як правило, судовий) за законотворчістю, що є обов'язковим та одним із найважливіших атрибутів європейської моделі конституціоналізму. Незважаючи на гострі дискусії стосовно демократичної легітимності такої діяльності (за рішенням конституцій-

ного суду припиняє чинність акт, ухвалений парламентом волею більшості, яку він представляє), практична необхідність цього інституту не оспорується. Адже враховуючи тенденцію до розширення сфери законодавчого регулювання суспільних відносин, які дедалі більше стосуються свободи людини та її прав, необхідність такого контролю є очевидною.

Крім того, не можна залишити поза увагою той факт, що переважна більшість європейських держав мають правління парламентського типу: із 28 держав — членів Європейського Союзу 19 мають суто парламентські форми правління, 8 — змішані (в більшості — з перевагою парламентських форм) і лише Кіпр — президентську¹. І це не випадково, адже парламентаризм найбільше сприяє забезпеченню рівноваги в системі публічної влади, мінімізує ризики, пов'язані з одноосібним правлінням. Щоправда, необмежений парламентаризм несе не менші загрози, ніж одноосібне авторитарне правління, і завдання органу конституційної юрисдикції полягає у «стримуванні» парламенту, накладенні на нього конституційних обмежень через контроль за конституційністю його діяльності.

По-третє, не менш важливе значення має діяльність органів конституційної юрисдикції щодо безпосереднього захисту прав і свобод людини і громадянина. Метою обмеження державного свавілля є гарантування прав і свобод людини і громадянина, проте факту їх юридичного закріплення недостатньо для реального обмеження державної влади правами людини — своєрідним «індикатором» є рівень їх гарантованості і захищеності. Органи конституційної юрисдикції багатьох європейських держав одним із завдань мають безпосередній захист прав і свобод людини і громадянина, який здійснюють на підставі їх звернення (конституційної скарги) (Австрія, Німеччина, Іспанія, Угорщина, Хорватія, Словенія, Чехія, Словаччина, Польща, Швейцарія та інші).

По-четверте, система обмеженого правління існує за умови недопущення надмірної концентрації влади у центрі, на загальнодержавному рівні. Таке завдання вирішується шляхом розподілу сфери компетенції між різними ланками територіального устрою держави: федерацією та її суб'єктами (у федераціях), центром та регіонами, центром та органами місцевого самоврядування (в унітарних державах). В умовах європейської моделі конституціоналізму органи конституційної юрисдикції виконують важливу функцію — вирішують конфлікти між центральними та децентралізованими органами влади за наявності федеративного державного устрою чи делегованих повноважень².

Роль Конституційного Суду України у формуванні системи обмеженого правління

Роль Конституційного Суду України у формуванні конституційної системи обмеженого правління може оцінюватися неоднозначно, проте в умовах формування конституціоналізму за зразком європейської моделі необхідно усвідомлювати і враховувати, що саме цей орган перебуває у центрі згаданої системи.

¹ Організація державної влади в сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія / О. Бориславська, С. Різник. — Львів : Паіс, 2012.

² Дж. О. Фросіні. Конституційна юстиція // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 5. — С. 124.

Спробуємо проаналізувати його діяльність стосовно виокремлених вище елементів.

Діяльність Конституційного Суду України у сфері забезпечення легітимності Конституції України як акта установчої влади є однією з найбільш дискусійних. З одного боку, безспірною є роль його правових позицій, у яких підтверджено легітимність порядку ухвалення Конституції України 28 червня 1996 року парламентом. Конституційний Суд України витлумачив, що в даному випадку парламент взяв на себе роль установчої влади¹, а факт прийняття Верховною Радою України Конституції України був актом реалізації суверенітету народу, який тільки разово уповноважив парламент на її прийняття². Таким чином, було обґрунтовано установчу природу української Конституції та підтверджено легітимний порядок її ухвалення.

З іншого боку, Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, яким Закон України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України» визнано неконституційним, було сприйняте неоднозначно. Підставою для прийняття такого рішення Конституційним Судом України стало порушення процедури прийняття цього Закону, що детально проаналізовано у висновку Венеціанської Комісії³. Проте критиці з боку Венеціанської Комісії було піддано і згадане рішення Конституційного Суду України, який фактично став суб'єктом реформування Конституції України⁴.

Якщо у політичній дискусії крапку стосовно цього питання поставила Верховна Рада України, яка визнала чинною Конституцію України в редакції 2004 року зі змінами, внесеними в лютому 2011 року та у вересні 2013 року⁵, фактично знівелювавши рішення Конституційного Суду України, то доктринальна дискусія триває, оскільки відкритим залишається питання, чи може Конституційний Суд України визнавати неконституційним закон, яким внесено зміни до Конституції України і який де-факто став її складовою.

Важливе значення для формування конституційної системи обмеженого правління має діяльність органів конституційної юрисдикції щодо захисту прав і сво-

¹ Рішення Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-97>

² Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 року № 3-зп [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=8816>

³ CDL-AD(2004)030-e Opinion on the Procedure of Amending the Constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 60th Plenary session (Venice, 8–9 October 2004) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2004\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2004)030-e)

⁴ CDL-AD(2010)044-e Opinion on the Constitutional Situation in Ukraine adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session, Venice (17–18 December 2010) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e)

⁵ Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 143; Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII : Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року № 750-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 151.

бод людини і громадянина. Незважаючи на те, що в Конституції України закріплено основоположні засади (визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю; визначеність змісту й спрямованості діяльності держави правами і свободами людини та їх гарантіями; визнання утвердження і забезпечення прав і свобод людини головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність), а в Розділі II вміщено досить широкий перелік особистих, політичних, соціально-економічних та інших прав і свобод, рівень їх гарантованості та захищеності не надто високий. Це підтверджується, зокрема, великою кількістю звернень українських громадян до Європейського суду з прав людини.

Донині права і свободи людини і громадянина в Україні не були дієвим засобом обмеження державної влади, а згадані основоположні засади здебільшого мали декларативний характер. Зміна ситуації потребує вирішення низки питань як практичного, так і доктринального характеру. Важлива роль у цих процесах відведена саме Конституційному Суду України. Перш за все зміщується акцент із прав соціально-економічних, правова природа яких переосмислюється, в бік захисту особистих і політичних прав. Так, після ратифікації Європейської соціальної хартії (2006 рік) вони розглядаються не як суб'єктивні права (що можуть бути засобом обмеження державної влади), а як об'єктивні обов'язки держави. Крім того, Конституційний Суд України у кількох своїх рішеннях (2008, 2011 та 2012 роки) установив, що соціально-економічні права не є абсолютними, а розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави.

Виходячи з положень чинної Конституції України можливості Конституційного Суду України щодо захисту прав і свобод людини і громадянина досить обмежені: здійснювати такий захист він може лише опосередковано — шляхом прийняття рішень стосовно неконституційності законів та інших правових актів, офіційного тлумачення Конституції і законів України, надання висновку про відповідність законопроекту про внесення змін до Конституції України вимозі щодо недопущення скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. На жаль, Конституційний Суд України позбавлений можливості здійснювати безпосередній захист прав і свобод людини і громадянина на підставі конституційної скарги, як це роблять органи конституційної юрисдикції багатьох інших європейських держав.

Не менш важливим є вплив Конституційного Суду України на формування і функціонування в державі системи парламентаризму. На відміну від більшості європейських держав із розвиненою традицією парламентаризму, в Україні досвід парламентських форм правління незначний. Тому Конституційний Суд України, з одного боку, має виконувати притаманну органам конституційної юрисдикції обмежувальну роль щодо парламентської діяльності з метою забезпечення конституційності парламентських актів, а з іншого — вирішувати можливі конституційні конфлікти.

Згідно з Основним Законом держави Конституційний Суд України виконує дві функції — забезпечення відповідності законів та інших правових актів Конституції України та офіційне тлумачення Конституції і законів України. Проте аналіз його повноважень, закріплених Конституцією України і Законом України «Про

Конституційний Суд України», свідчить про те, що фактично він виконує і функцію вирішення конституційних конфліктів, зокрема шляхом надання висновку про дотримання конституційної процедури імпічменту Президента України, щодо відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України конституційним вимогам, визнання неконституційними актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим тощо.

В існуючих конституційних та політичних умовах система взаємовідносин між Президентом України, парламентом та урядом на чолі з прем'єр-міністром є досить складною і потенційно конфліктною. Наявність вагомих важелів взаємного впливу має, з одного боку, запобігти узурпації влади, а з іншого — забезпечити ефективність функціонування системи, у тому числі шляхом здійснення органом конституційної юрисдикції контролю.

Посилення ролі Конституційного Суду України очікується й у вирішенні можливих конфліктів між різними територіальними рівнями публічної влади у зв'язку з реформою, спрямованою на децентралізацію влади. Річ у тому, що чим більш централізованою є держава, чим меншою є сфера самостійності органів влади на місцях, тим меншою є ймовірність виникнення компетенційних та інших спорів між ними. Децентралізація влади, перерозподіл компетенції між центром та органами місцевого самоврядування, набуття ними реальної самостійності, що є однією з умов формування в Україні системи обмеженого правління, може призвести до виникнення таких спорів. Вважаємо, що саме Конституційний Суд України є тим органом, який може фахово їх вирішувати, а його діяльність у цій сфері відіграватиме важливу роль у забезпеченні збалансованості усієї системи публічної влади.

Підсумовуючи викладене, можна зробити декілька висновків.

По-перше, формування в Україні конституціоналізму як доктрини і практики обмеженого правління має відбуватися з урахуванням досвіду зарубіжних країн, який свідчить про існування трьох моделей конституціоналізму (американської, англійської та європейської).

По-друге, найбільш прийнятною для України є європейська (континентальна) модель, заснована на ліберально-демократичній ідеології, доктрині обмеження державного свавілля з метою забезпечення свободи і прав людини і громадянина, яка на практиці існує у вигляді інституційної системи конституційного правління.

По-третє, центральним елементом такої системи є орган конституційної юрисдикції, який гарантує верховенство, стабільність і легітимність писаної конституції, обмежує законодавчі повноваження парламенту шляхом визнання його актів неконституційними, «осучаснює» розуміння конституційних норм через їх офіційне тлумачення, а також вирішує конституційні конфлікти.

По-четверте, правовий статус і діяльність Конституційного Суду України потребують вдосконалення з огляду на його визначальну роль у формуванні в Україні конституційної системи обмеженого правління. Це, передусім, стосується таких сфер, як захист прав і свобод людини і громадянина та вирішення конституційних конфліктів між вищими органами державної влади і компетенційних спорів між органами публічної влади різних рівнів територіального устрою.

Бориславская Е. М. Роль органа конституционной юрисдикции в формировании в Украине системы конституционализма европейского образца. Статья посвящена исследованию роли Конституционного Суда Украины в формировании в Украине конституционализма, который рассматривается как единство идеологии, доктрины и конституционной системы ограниченного правления. На основе анализа существующих моделей конституционализма сделан вывод о наибольшей приемлемости для Украины европейской (континентальной) модели. В результате исследования места конституционной юрисдикции в системе конституционализма европейского образца обосновываются направления влияния Конституционного Суда Украины на формирование конституционной системы ограниченного правления.

Ключевые слова: конституционализм, ограниченное правление, модели конституционализма, орган конституционной юрисдикции.

Boryslavska O. The Role of the Body of the Constitutional Jurisdiction in the Formation of the System of Constitutionalism of the European Standard in Ukraine: to the Formulation of Problem. The article researches the role of the Constitutional Court of Ukraine in the formation of constitutionalism in Ukraine which is regarded as a unity of ideology, doctrine and the constitutional system of limited government. Based on the analysis of the existing models of constitutionalism a conclusion is made that the most acceptable model for Ukraine is the European (continental) one. As the result of the study of the role of the constitutional jurisdiction in the system of constitutionalism of the European standard the directions of influence of the Constitutional Court of Ukraine on the formation of the constitutional system of limited government are justified.

Key words: constitutionalism, limited government, models of constitutionalism, body of the constitutional jurisdiction.

Конституційний процес в Україні: втілення принципів європейського конституціоналізму

А. Крусян

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Н. Мішина

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
конституційного права Національного університету
«Одеська юридична академія»

У статті йдеться про важливість втілення принципів європейського конституціоналізму під час конституційного процесу в Україні. Важлива роль у цьому належить Конституційному Суду України, який у своїх рішеннях дедалі частіше спирається на європейські стандарти та практику Європейського суду з прав людини. Це сприяє прискоренню приведення фактичної Конституції України у відповідність до юридичної та є вагомим підґрунтям для сучасних правових перетворень.

Ключові слова: конституціоналізм, принципи конституціоналізму, євроінтеграція, конституційний процес, принцип верховенства права.

Сучасний етап конституційних перетворень в Україні спрямований на демократизацію державного режиму, що супроводжується переорієнтуванням конституційного процесу в напрямі євроінтеграції. До нього залучаються всі органи публічної влади, від яких залежить приведення законодавства України у відповідність до європейських стандартів. Не залишається осторонь і Конституційний Суд України, роль якого у сучасному конституційному процесі вбачається в тому, щоб якомога швидше привести фактичну конституцію у відповідність до конституції юридичної, тобто у «букву закону» вкласти такий «дух закону», який відповідав би основоположним принципам європейського конституціоналізму.

Конституціоналізм базується на низці вироблених людством основних принципів, які стали світовими стандартами формування демократичної держави і громадянського суспільства, основою системи конституціоналізму. Вони мають забезпечити стійкий і поступальний розвиток інститутів конституціоналізму, а також є базовими нормативними основами функціонального механізму українського конституціоналізму. Принципи конституціоналізму покликані забезпечити становлення, розвиток і функціонування інститутів системи конституціоналізму. Їх теоретичне та практичне значення важко переоцінити.

Теоретичне значення принципів полягає в тому, що вони сприяють формуванню змісту конституціоналізму, додаючи йому цілісності і єдиної спрямованості, оскільки всі елементи — складові змісту (конституція і конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість і конституційний правопорядок) — мають чітко відповідати цим принципам, ґрунтуватися

на них. Ці самі принципи є основоположними і для інституціонально-нормативної системи конституціоналізму.

Практичне значення принципів конституціоналізму полягає в їх безпосередньому впливі на конституційні реалії, в необхідності їх застосування при формуванні нормативної основи (конституційного законодавства) і функціонального механізму конституціоналізму, а також при організації й реалізації публічної влади як його інституціональної складової, спрямованих на реалізацію мети сучасного конституціоналізму — забезпечення та охорону конституційно-правової свободи людини.

З урахуванням фундаментальних положень про принципи права це дає підстави визначити принципи конституціоналізму як основоположні ідеї, стійкі керівні витоки, що адекватно відображають юридико-соціальні цінності, сприйняті суспільством на даному етапі його розвитку, сутність сучасного вітчизняного конституціоналізму та практичного функціонування з метою обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав та інтересів особи для досягнення конституційно-правової свободи людини.

Враховуючи сучасні політичні тенденції, справедливим буде висновок про сприйняття українським конституціоналізмом основоположних принципів європейського конституціоналізму. Узагальнивши практику європейського конституціоналізму, С. Головатий з-поміж них виокремив верховенство права, демократію та права людини¹. Зазначимо, що серед цих основоположних принципів перше місце посідають права людини. Інші два необхідні тому, що досвід конституційного розвитку зарубіжних країн переконує: ретельне дотримання принципів верховенства права та демократизму є важливим чинником забезпечення належного рівня охорони прав людини, що дозволяє досягти мети сучасного конституціоналізму.

При цьому важливим є не тільки закріплення низки принципів конституціоналізму в законодавстві відповідно до європейських стандартів, а й таке їх розуміння, яке, відповідаючи сучасним європейським тенденціям, сприяло б втіленню цих принципів у сучасні конституційно-правові реалії з метою утвердження конституційно-правової свободи людини як мети сучасного конституціоналізму. Адже формування поняття і розкриття змісту принципів конституціоналізму має велике значення для формування цілісної концепції українського конституціоналізму на основі власного категоріального апарату. Теорія конституціоналізму через свою значущість для подальшого вдосконалення української теорії і практики потребує чіткості понять та їх конкретності, наближеної, бажано, до математичної точності, оскільки «де немає визначеності, там неможливе пізнання» (Г. Гегель).

Тезу щодо важливості не тільки закріплення європейських принципів конституціоналізму в законодавстві України, а й їх розуміння відповідно до європейської практики конституціоналізму ілюструють наведені нижче підходи до розуміння принципу верховенства права.

Принцип верховенства права посідає особливе місце в системі принципів конституціоналізму та є винятковим політико-правовим ідеалом сучасного суспіль-

¹ Головатий С. В. Тріада європейських цінностей — верховенство права, демократія, права людини — як основа українського конституційного ладу / С. В. Головатий // *Право України*. — 2011. — № 5. — С. 159–174.

ства. Підтримка цього принципу є унікальною, всеосяжною, оскільки за верховенство права виступають практично всі країни, незважаючи на відмінності в їх економічних, політичних, правових системах. Згідно зі статтею 2 Консолідованої версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський Договір) основоположними цінностями Європейського Союзу визнаються повага людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи повагу до прав меншин.

У Конституції та законах України, а також низці міжнародних договорів, однією зі сторін яких виступає Україна, відображено принцип верховенства права. У частині першій статті 8 Конституції України проголошено, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права». Цей принцип покладено в основу діяльності органів державної влади (частина перша статті 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», стаття 3 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», стаття 4 Закону України «Про Конституційний Суд України», пункт 1 частини першої статті 7 Кодексу адміністративного судочинства України тощо).

Безперечно, верховенство права як фундаментальна цінність Європейського Союзу має поважатися та дотримуватися в країні, що прагне розвиватися як демократична, правова держава, яка визнає загальнолюдські принципи та дотримується міжнародно-правових стандартів. Тому принцип верховенства права набув надважливого значення для України. Необхідність його дотримання та втілення у конституційно-правові реалії актуалізується в сучасних умовах конституційних перетворень. Однак ні в юридичній науковій літературі, ні в нормативно-правових джерелах не існує єдиного уніфікованого визначення верховенства права.

Так, з методологічно-термінологічних позицій принцип верховенства права, як правило, визначається в порівняльному аспекті, тобто через співвідношення права з іншими політико-правовими і соціальними явищами та інститутами. Так, на думку Є. Назаренко, «суттєвою стороною дії верховенства права у суспільстві є панування права в суспільному житті, пріоритет права перед державою»¹. Вчена визначає верховенство права через співвідношення права та держави, держави та людини. При цьому право в умовах дії верховенства права «передую державі, тільки воно має визначати її організацію і функціонування, розподіл влади та правовий статус її органів». «І головне, — зазначено далі, — принцип верховенства права вимагає створення в суспільстві таких відносин людини і держави, в яких передуює людина»².

П. Рабінович також розкриває верховенство права через співвідношення права з правами особи. В одній із його робіт принцип верховенства права інтерпретовано як пріоритетність у суспільстві, передусім, прав людини, що виявляється переважно в таких характеристиках державного і суспільного життя: закріплення в конституційних та інших законах держави основних прав людини (закони, які суперечать правам і свободам людини, є неправовими законами); панування в суспільному і державному житті законів, що виражають волю більшості чи

¹ Назаренко Є. В. Пріоритетність загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права — принцип правової реформи в Україні / Є. В. Назаренко // Законодавство України та міжнародне право (проблеми гармонізації) : зб. наук. пр. — К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1998. — Вип. 4. — С. 37.

² Там само.

всього населення країни і відображають загальнолюдські цінності й ідеали, насамперед права і свободи людини; врегулювання відносин між особою і державою на основі принципу: «особі дозволено робити все, що прямо не заборонено законом»; взаємовідповідальність особи і держави¹. На думку вченого, верховенство права полягає, по суті, у верховенстві прав людини.

Водночас у юридичній літературі пропонується відрізнити принципи верховенства права від принципу «максимального здійснення прав людини»², керуючись тим, що Статут Ради Європи, а також інші міжнародно-правові документи розмежовують їх. Зокрема, у статті 3 Статуту Ради Європи проголошується: «Кожний член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією, а також відверто та ефективно співробітничати в досягненні мети Ради, визначеної у главі I, що буде досягтися шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів... у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод»³.

У Конституції України зроблено аналогічний акцент на прагненні держави максимально забезпечити та гарантувати права і свободи людини. Згідно з її Преамбулою, одним із головних мотивів прийняття Основного Закону України була необхідність «забезпечення прав і свобод людини» (частина четверта Преамбули Конституції). Крім цього, аналіз статті 3 Конституції України, відповідно до якої «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави», дозволяє констатувати конституційне розмежування принципів верховенства права і верховенства прав людини.

Аналогічна тенденція простежується і в галузевому законодавстві. Так, наприклад, принцип пріоритетності (верховенства) прав людини як самостійний принцип діяльності місцевих державних адміністрацій закріплений у Законі України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року (стаття 3). Пріоритет природних прав людини виокремлює як самостійний принцип і Конституційний Суд України. Зокрема, у правовій позиції, сформульованій ним у Рішенні від 29 січня 2008 року № 2-рп (справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення), зазначено, що «пріоритет природних прав людини слід розглядати як один із засадничих принципів Конституції України, відповідно до якого Верховна Рада України, як орган законодавчої влади, має приймати правові акти, додержуючись такого підходу»⁴.

¹ Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович. – Х. : Право, 1997. – С. 12.

² Сушко Є. Р. Верховенство права: проблеми розуміння та застосування / Є. Р. Сушко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.apcourtkiev.gov.ua/apcourtkiev/uk/publish/article/97004>

³ Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994-001>

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2008 року № 2-рп у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які

Таким чином, у міжнародно-правових документах, у Конституції України, а також у низці законів і підзаконних актів України разом з принципом верховенства права прямо чи опосередковано закріплюється принцип верховенства прав людини, що означає пріоритетність прав людини у взаємостосунках «людина — суспільство — держава» і обов'язок держави визнавати, дотримуватися та захищати їх.

Тому видається за необхідне у системі принципів сучасного українського конституціоналізму розмежовувати за змістом і за цільовим призначенням принципи верховенства права та верховенства прав людини.

Крім того, теоретично виправданим та таким, що логічно відповідає суті та змісту Конституції України, було б пряме закріплення в її тексті принципу верховенства прав людини, тобто їх «пріоритету перед іншими колективними, корпоративними правами» (М. Орзіх). Подібна вербальна конструкція є юридично конкретнішою порівняно зі статтею 3 Конституції України. Тому вона мала б практичну цінність щодо застосування в діяльності органів публічної влади. Також це відповідало б генеральному напрямку розвитку права, його «олюдненню», людському вимірюванню конституційного права на основі сучасних міжнародних стандартів.

Таким чином, принцип пріоритету прав людини у контексті парадигми конституціоналізму пов'язаний із принципом верховенства права, але не є тотожним йому. Принцип верховенства права має самостійний зміст і функціональну спрямованість. За змістом цей принцип не можна розглядати виключно з позиції природного права чи правового позитивізму. Вважаємо, що обґрунтованим є інтегративний підхід до визначення права у контексті розкриття змісту цього принципу, відповідно до якого верховенство права доцільно розуміти як політико-правовий стан, за якого публічно-владні інститути держави, громадянське суспільство та інші соціальні суб'єкти діють виключно на основі права. До того ж верховенство права — це динамічний феномен, що може наповнюватися новим змістом у зв'язку з можливими соціально обумовленими змінами змісту самого права, тобто появою в ньому нових цінностей, звичаїв і традицій; цей процес постійного наповнення та оновлення не можна обмежити, як не можна обмежити прагнення людства до прогресу й досконалості. У контексті конституціоналізму верховенство права також має виступати обмежувачем публічної влади в інтересах громадянського суспільства, прав і свобод людини, тобто влада в суспільстві, в якому визнається і функціонує принцип верховенства права, обмежена правом як втіленням істини (правди) і справедливості.

Визначення принципу верховенства права через константу обмеження свавільної влади держави є одним із провідних і пов'язане з тим, що принцип верховенства права виник для розв'язання фундаментальної проблеми конституційного права — здійснення належного контролю за державним примусом щодо індивідів. Спираючись на таке розуміння, напрямками заходів з дотримання верховенства права у контексті втілення європейських стандартів у сучасних умовах

суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» та конституційним поданням 89 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» (справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення) // Вісник Конституційного Суду України. — 2008. — № 1.

конституційного процесу в Україні є реформування інститутів публічної влади та утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Враховуючи те, що феномен верховенства права — це *terra incognita* в юридичній науці, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання) сформулював правову позицію: «Верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо»¹.

Спираючись на цю правову позицію щодо визначення принципу верховенства права, Конституційний Суд України у подальших рішеннях конкретизує її, формулюючи тим самим ознаки верховенства права навіть без текстуальної прив'язки до базової дефініції. Так, до ознак верховенства права, виходячи з аналізу рішень Конституційного Суду України, належать: справедливість та розмірність як критерій ідеології справедливості у демократичній державі (справа про податкову заставу)²; «повага і непорушність прав і свобод людини» (справа про постійне користування земельними ділянками)³; «встановлення правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод» (справа про постійне користування земельними ділянками)⁴; «визначеність, ясність і недвозначність правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (справа про постійне користування земельними ділянками)⁵; допустимість «фіксації меж самої сутності прав і свобод» шляхом застосування юридичних способів, якщо «це ставить за мету не звзвити обсяг прав і свобод, а уточнити зміст та регламентацію процедурних питань і окреслити загальні межі основоположних прав» (справа про утворення політичних партій в Україні)⁶ тощо.

¹ Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Офіційний вісник України. — 2004. — № 45. — Ст. 2975.

² Рішення Конституційного Суду України від 24 березня 2005 року № 2-рп/2005 у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (справа про податкову заставу) // Офіційний вісник України. — 2005. — № 13. — Ст. 674.

³ Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // Офіційний вісник України. — 2005. — № 39. — Ст. 2490.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007 у справі за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції

Втім аналіз європейського підходу до розуміння принципу верховенства права та практики діяльності українського органу конституційної юстиції дає підстави відзначити, що втілення основоположних принципів європейського конституціоналізму, зокрема через тлумачення змісту цих принципів, не завжди ефективно здійснювалось Конституційним Судом України. Так, загалом за станом на 13 березня 2014 року Конституційним Судом України було прийнято 310 рішень, у 10 з яких згадувалися ратифіковані Україною європейські стандарти: у 1999, 2000 та 2008 роках — по одному рішенню, у 2007 та 2010 роках — у двох рішеннях, у 2011 році — у трьох рішеннях. Практика Європейського суду з прав людини наводилася та аналізувалася протягом цього періоду в 4 рішеннях: по одному — у 2007 та 2011 роках, у двох рішеннях — у 2010 та 2012 роках. Зазначимо, що посилання на Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини наводилися в окремих думках суддів В. Кампа, Д. Лилака, М. Маркуш, В. Шишкіна. Якщо проводити порівняння з періодом, аналогічним за тривалістю періоду функціонування Конституційного Суду України у новому складі, то з 13 січня по 13 березня 2014 року було прийнято одне рішення, мотивувальна частина якого базувалася на національному законодавстві.

Однак останні цьогорічні події свідчать про позитивні зміни у відповідній статистиці. Якщо проаналізувати активність Конституційного Суду України у напрямі європеїзації конституційного законодавства, то вимальовується дуже сприятлива тенденція. Протягом двох місяців (13 березня — 13 травня 2014 року) було прийнято три рішення, кожне з яких містить, зокрема, посилання на ратифіковані Україною європейські стандарти¹, а одне з них — також і посилання на відповідну практику Європейського суду з прав людини².

України (конституційності) положень частини першої статті 10, пункту 3 частини другої, частин п'ятої, шостої статті 11, статті 15, частини першої статті 17, статті 24, пункту 3 розділу VI «Заключні положення» Закону України «Про політичні партії в Україні» (справа про утворення політичних партій в Україні) // Офіційний вісник України. — 2007. — № 54. — Ст. 2183.

¹ Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014 у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим) // Офіційний вісник України. — 2014. — № 36. — Ст. 965; Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014 у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» // Офіційний вісник України. — 2014. — № 27. — Ст. 776; Рішення Конституційного Суду України від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України // Офіційний вісник України. — 2014. — № 36. — Ст. 965.

² Рішення Конституційного Суду України від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційно-

Підвищення активності Конституційного Суду України як важливого учасника конституційного процесу та орієнтація суддів на європейські стандарти та практику Європейського суду з прав людини, на нашу думку, здатні істотно прискорити демократичні перетворення у державі та підвищити ефективність сучасного етапу конституційного процесу.

Крусян А. Р., Мишина Н. В. Конституционный процесс в Украине: воплощение принципов европейского конституционализма. В статье подчеркивается важность соблюдения принципов европейского конституционализма в ходе конституционного процесса в Украине. Важная роль в этом принадлежит Конституционному Суду Украины, который в своих решениях все чаще опирается на европейские стандарты и практику Европейского суда по правам человека. Это способствует ускорению приведения фактической Конституции Украины в соответствие с юридической и является весомым основанием для современных правовых преобразований.

Ключевые слова: конституционализм, принципы конституционализма, евроинтеграция, конституционный процесс, принцип верховенства права.

Krusyan A., Mishyna N. Constitutional Processes in Ukraine: The Implementation of the Principles of European Constitutionalism. This article shows the importance of European constitutionalist principles in Ukraine's constitutional processes. Ukraine's Constitutional Court plays an important role in this process, as its decisions more and more frequently cite European standards and European Court of Human Rights precedents. These decisions help bring into practice the European values enshrined, but usually ignored, in Ukraine's constitution. These decisions also serve as the basis for current legal reform.

Keywords: constitutionalism, principles of the constitutionalism, European integration, constitutional process, rule of law.

го тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України // Офіційний вісник України. — 2014. — № 36. — Ст. 965.

Право народу управляти своєю країною

А. Селіванов

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

Стаття присвячена принципово важливій темі — дослідженню головного суб'єкта політико-правового життя держави, яким є Український народ, що наділений верховною владою визначати життя країни. Автор пропонує нові підходи до реалізації конституційного принципу народовладдя, розкриваючи шляхи розв'язання цієї проблеми.

Ключові слова: *народ як джерело влади, народне волевиявлення, конституційна модернізація.*

Народовладдя в Україні перетворюється з міфу на реальність. Воля народу оновлює життя суспільства, звільняючись від формальних ознак вищого суб'єкта політичної влади в Україні, а відносини щодо здійснення влади народу стають органічною складовою українського конституціоналізму. Усвідомивши своє конституційне призначення бути суб'єктом — творцем власного життя і майбутнього, український народ починає активно виражати волю у всіх напрямках здійснення державної влади і місцевого самоврядування, прагнучи демократичним шляхом підтвердити конституційний постулат про те, що він є єдиним джерелом влади, носієм вищого, народного суверенітету. Проте ще не з'ясованим залишається шлях «народоправства», а відновлення парламентом свого призначення бути єдиним органом законодавчої влади вимагає нового осмислення формально існуючого в Конституції принципу «правління від імені народу». Тут, зрозуміло, йдеться не про термін, а про нові перспективи конституційного закріплення механізмів здійснення народовладдя. Тому одразу постає питання про представницьку функцію парламенту, коли народ повинен визнавати її через суспільний договір із владою.

Відповідно, особливої гостроти набувають насамперед питання змісту народовладдя як основи конституційного ладу, його впливу на політичну модернізацію країни. Суспільство вже не влаштовують закони, якими фактично «консервуються» політичні права громадян, допускається тотальне свавілля державних органів. Коли право пристосовувалося до умов, які формував уряд, а юристи як потужний корпус позитивістів обслуговували публічну владу та її керманічів, то це, вочевидь, віддзеркалювало нехтування суспільними проблемами, а врешті і долею всього народу. Виступаючи на академічних зборах вчених-юристів, народний депутат України, академік В. Литвин навів вражаючу статистику кількості чинних законів — 4987, з яких 997 є первинними і 2799 — змінами до них. Хто з громадян розбереться з таким масивом законодавства? Саме таким чином «президентська вертикаль», відтворюючи свавілля в законах, посягала на основи суспільного і державного життя, привласнювала не тільки народні багатства (землю, надра, власність), а й право розпоряджатися долею народу, ігноруючи його волю, соціальні проблеми, традиції. Узурпація державної влади і війна проти власного народу призвели до закономірного падіння режиму в Україні зразка 2013 року.

Якщо народне волевиявлення визначати первинним і обов'язковим для держави, чому тоді у 1996 році парламент, приймаючи Конституцію «від імені народу», назвав її демократичною, правовою і соціальною? Чи не було це (що продовжується й нині) фарисейством влади перед народом? Звертаючи увагу на цю обставину, академік В. Литвин цілком правильно зауважує, що реально домінує виконавча влада і відбувається зрощення гілок влади. Отже, виходить, що, формулюючи принцип поділу влади, видатний філософ XVIII століття Ш. Монтеск'є помилявся? Мабуть, в історії вже траплялося, що одна людина привласнює право виступати від імені народу і оголошує себе легітимним правителем, покинувши країну, ігноруючи волю громадян, які продовжують вірити у свій помилковий вибір.

Як зауважує авторитетний вчений Е. Хобсбаум, жодна держава не в змозі «примусити мільйони своїх громадян піти і віддати власне життя в ім'я своєї країни...». Прості люди більше не хочуть, щоб ними «управляли» диктатори та їхнє «сімейно-олігархічне» оточення. Прикро, що це відбулося в нашій країні, де народ виступив головним суб'єктом у боротьбі за право і проти свавілля. Успіх такої боротьби можливий лише у випадку, якщо право відмежувати від свавілля.

Отже, історія розвитку суспільства і держави є складним політико-правовим явищем, на яке впливають внутрішні і зовнішні чинники. Зрозуміло, вони мають свої особливості у кожній країні. Проте залишаються незмінними найважливіші цінності, які випливають із природи існування, зокрема, таких основоположних інститутів, як народ, верховенство його волі, право бути єдиним джерелом влади тощо. Теорія і практика конституційного права тривалий час не надавала уваги притаманним народу властивостям — мати установчу владу в центрі і на місцях, що безпосередньо відображає реальність народного суверенітету. Що означає ця політико-правова аксіома?

Конституційний стан національно-державного устрою в Україні характеризується непорушними принципами: цілісністю держави, недоторканністю її території, верховенством народного суверенітету України. Проте завжди складними залишаються такі принципові питання, як право корінних народів, національних меншин, етнічних груп або територіальних громад на самостійність, що безпосередньо пов'язано з правом народу на установчу владу. Для народу як суверена установча влада означає право встановлювати єдиний і прийнятний для нього конституційний лад, застосовувати свою волю у всіх сферах і необмежено впливати на державу, яка, в свою чергу, повинна обслуговувати суспільство, проводити політику його інтересів, закріплювати засади демократії, форму правління, права і свободи людини в Конституції України.

У конституційному праві визначення критерію кількості осіб етнічного походження для поняття «народ» не береться до уваги. У наших реаліях найвразливішим елементом конституційного ладу виявилися такі категорії, як національно-державна правосуб'єктність територіальних утворень, зокрема кримської автономії. В історії конституційного права демократичних держав уперше стався випадок, коли проти волі корінного народу, всупереч міжнародному праву, одна держава заволоділа частиною території іншої, утворивши силою новий суб'єкт своєї державності.

Але як бути з правом корінних народів на територію історичного походження, що не тотожно поняттю проживання певних груп населення? Конституційно-

правові відносини держави з українською нацією корінними народами та національними меншинами у кожного з цих суб'єктів визначаються згідно зі статтею 11 Конституції України як загальнодержавні та територіально-життєві інтереси (соціальні, етнополітичні, культурні, мовні та інші). Вони за умов компактного проживання населення набувають національно-консолідованого характеру і стають вирішальними у розумінні права на самостійність, самоврядування, а також задоволення вимог власного облаштування громадянами свого життя. Принцип вільного господарювання на своїй території, розпорядження власними ресурсами громадянами, які об'єднані національною ідентифікацією і представляють Український народ, включаючи корінні народи та національні меншини, жодним чином не кореспондує зі змістом статей 13, 14 Конституції України.

Щоб не загострювати це питання, зазначимо, що громадяни практично не мають можливості доступу до користування (не говорячи вже про розпорядження), до контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування щодо раціонального використання водних та інших природних ресурсів, землі, надр, об'єктів права власності Українського народу на своїй території. Конституція України не передбачає такого права корінних народів, національних меншин, оскільки їхній статус не визначено. Чи не тому проведення місцевих референдумів, створення ефективних механізмів доступу населення до влади, забезпечення представництва інтересів національних, етнокультурних груп населення залишаються без чіткої політики держави і відповідної законодавчої основи? Слід визнати, що в цьому відношенні Конституція України не дає відповідей на широке коло питань, що стосуються відносин держави та національно-територіальних утворень.

Очевидними для громадян є серйозні розбіжності у розподілі влади на трьох рівнях — загальнодержавному, регіональному і місцевому. В останні роки етнонаціональна проблематика не була об'єктом уваги органів центральної влади. За таких умов влада втратила довіру суспільства, а відчуження між ними набуло руйнівної сили для національно-державного устрою.

Невизначеність у Конституції України цих та інших важливих критеріїв і обсягу повноважень «самостійності» суб'єктів народного волевиявлення призвела до критичної кількості невирішених регіональних та місцевих національно-політичних і соціально-культурних проблем. Отже, ми намагаємось осмислити, якою мірою негативно позначилась відсутність законодавчих основ щодо національної ідентифікації, коли не сформульовані навіть принципи у декларованому конституційному постулаті «народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади». Усі намагання вчених-конституціоналістів привернути увагу до запропонованих нових механізмів здійснення народовладдя, його національно-суб'єктних складових щодо безпосереднього волевиявлення у відношенні центральної влади були натомість «паралізовані», а то й прямо зневажалися радниками екс-президента. Більшість пропозицій вчених підмінялися недолугими редакційними правками. За таких умов важко було очікувати нової моделі модернізації Конституції України, зокрема у питаннях національно-державного устрою, коли відхилялися ідеї нових засад автономії і місцевого самоврядування. Таким чином, реалії сьогодення свідчать, що насамперед перебудові підлягає державна влада, яку повинен контролювати безпосередньо народ, отримавши у змінах до Конституції належні важелі в соціальному управлінні.

Тільки народ, наділений установчою владою, має визначати делеговані їй органам повноваження, а тому повинна бути сформульована принципова позиція щодо народовладдя на рівні національно-територіальних утворень. Останні мають отримати гарантовані Конституцією України нові засади самостійності у вирішенні всіх питань місцевого характеру. Органи управління на місцях мають бути наділені делегованими населенням територій повноваженнями, щоб взаємодіяти з органами центральної влади. Актами установчої влади, що приймаються через форми народного волевиявлення, можуть бути не тільки Конституція і закони України, а й декларації, маніфести, статuti, якими запроваджуються, установлюються, узаконюються владні повноваження на регіональному і місцевому рівнях.

У такий спосіб установча влада народу встановлює і утврджує «фактичну конституцію», тобто систему здійснення й організації влади, що задовольняє потреби населення, визначає особливості правопорядку в окремих місцевостях. У кожному конкретному випадку, зокрема у разі звернення Меджлісу кримськотатарського народу до Верховної Ради України про національно-територіальну автономію, слід виходити з визнання кримськотатарського народу як корінного народу суб'єктом установчої влади. Важливо враховувати характер суспільно-політичної ситуації, за якої має прийматися акт установчої влади. Саме в цьому об'єктивному моменті слід шукати пояснення того, що під поняттям «народ», в аспекті здійснення установчої влади в межах певної території, розуміються усі індивіди, об'єднані громадянством України. Отже, потрібно передбачити закріплення Верховною Радою України в «конституційному законі» меж самостійності корінних народів, і насамперед у Криму. Це, звичайно, залежить від ратифікації парламентом Декларації ООН «Про права корінних народів» (далі — Декларація), для чого потрібно пройти певну процедуру приєднання до неї України. Декларація є ключовим актом для України, яка не відмовлялася від території Криму, де проживає кримськотатарський народ. Саме волевиявлення щодо національно-територіальної автономії має вирішальний характер для самовизначення корінного народу як перший конституційний вияв установчої влади народу. Це означає, що право корінного народу на самовизначення (стаття 3 Декларації) передбачає утворення органів регіональної влади внаслідок фактичного верховенства, а потім і юридичного оформлення народовладдя на відповідній території в ім'я загального блага. Декларація закріплює право корінного народу за бажанням брати участь у всіх сферах життя держави (стаття 5).

Отже, сьогодні йдеться про конституційний титул кримськотатарського народу на основі Декларації від 28 червня 1991 року. Це вимагатиме внесення змін до Конституції України стосовно конституційного ладу в Україні та національно-державного устрою, зокрема до Розділу X «Автономна Республіка Крим». Мабуть, це буде конституційною новелою у визнанні Українською державою волі кримськотатарського народу на самовизначення на основі паритетного договору в складі України.

На нашу думку, кожний вчений-конституціоналіст підтвердить, як важливо вже зараз розробити нову модель конституційного статусу народу, який опинився в умовах ймовірної примусової асиміляції або інтеграції (стаття 8 Декларації). Проте вирішення цієї проблеми вимагає ширшого підходу.

Настав час замислитися над розробленням нових законів України, які відповідали б Декларації. Слід також уважно проаналізувати думку громадян деяких областей щодо болючих суспільних питань федералізації, мовного статусу, місцевих референдумів. Хто має почути голос народу? Безумовно, демократична влада.

Наразі чіткою і зрозумілою для українського народу є постановка питання про необхідність введення в нову державну модель правління, шляхом змін до Конституції України, двопалатного парламенту (палата представників і палата регіонів — верхня палата). Зберігаючи існуючу загальну кількість представників народу, до верхньої палати мають направлятися обрані сенатори за кількістю, пропорційною населенню регіону.

У зв'язку з цим варто згадати, що на певному етапі історії України для врегулювання питання самовизначення народів, які проживали на території України, Українська Центральна Рада Універсалом від 9 січня 1918 року прийняла Закон «Про національно-персональну автономію». Ключова роль у цьому Законі належала положенням, що стосувалися національно-персональної ідентифікації. Це був чудовий приклад застосування юридичної думки в національно-державному будівництві. Мав розроблятися суспільний договір про Національний Союз, який об'єднає юридичним шляхом волевиявлення корінних народів, і за наявності не менше 10 тисяч підписів громадян відбувається приєднання до нього національних меншин. Це давало можливість не тільки враховувати, а й реалізовувати на встановлених принципах етнонаціональну політику та інтереси всіх національних меншин в УНР. Право представництва забезпечувало вирішення питань волевиявлення громадян у творенні національного життя як невід'ємного права нації. Але з огляду на історичні події цей закон не пішов на користь Українській державі.

Що заважає сьогодні скористатися історичним досвідом і передбачити у змінах до Конституції якнайповніше застосування не тільки представницьких, а й прямих форм волевиявлення? Конституційна модель народовладдя вимагає нових концептуальних підходів, зокрема виділення учасницької демократії, яку в чинній Конституції України сховано за принципом «громадяни мають право брати участь в управлінні державою» (стаття 38). Можливість побудувати нову нормативну модель у конкретних напрямках впливу громадян на політичний процес та прийняття вагомих загальнодержавних рішень не від імені народу, а шляхом волевиявлення народу (конституційною довірою), повинно стати ключовим засобом досягнення верховенства влади народу в демократичній державі, застосування реальних форм здійснення «народоправства». Слід виходити з того, що потенціал «владоспроможності» народу важливо пов'язати з новим текстом Конституції (щодо змін системного характеру). Ця ідея має ґрунтуватися на цінностях і пріоритетах прав і свобод людини, які є центральними для суспільства й держави. Таким чином, розділи I–III, IV, VI, VIII і IX Конституції України, які прямо стосуються народу, потребують розширеного й системного оновлення. Що ж до державної влади і місцевого самоврядування, ці інститути є об'єктами нового конституційного осмислення в контексті «держави і громадянське суспільство», оскільки публічна влада повинна бути вторинною, підзвітною і підконтрольною волі громадян. З'явилася нова ідеологія «народоправства», коли повнота влади належить народу-суверену, і тому найперше завдання — закріпити у змінах до

Конституції найдієвіші форми й механізми безпосередньої представницької і учасницької демократії. В цьому важлива роль належить принципу ініціативного волевиявлення народу у всіх відносинах політичного життя.

Який головний ресурс демократії виявив Майдан у період боротьби з тоталітарним режимом в Україні? Це право народу на вирішення питань політики, економіки, культури, мови, національно-територіального устрою, форм правління в державі, схвалення або негативна оцінка діяльності президента, парламенту, уряду тощо. Це означає, що будь-яка влада може функціонувати тільки за згодою (демократичною легітимацією) народу. В цьому ми вбачаємо сьогодні вищу цінність — установчу владу народу в центрі і на місцях. Тому багато положень чинної Конституції слід переглянути, по-новому оцінити конституційну формулу Української держави, яку передчасно назвали правовою і соціальною. Така держава ще не відбулась, її ще не побудували. Отже, слід зафіксувати в Конституції України досягнуте: «Держава є конституційною і повинна служити інтересам Українського народу за своїм призначенням як демократична, правова і соціальна». Нову якість «конституційної держави» слід визначати через матеріальну сутність конституційного ладу, державного устрою, що залежать від установчої влади народу, яку образно представляють як «влада над владою».

Які цінності пропонує нам новий етап розвитку конституційного будівництва? Насамперед, формування його суспільної основи на принципах усвідомленого «конституційного патріотизму», що відбувалося в Німеччині з 50-х років ХХ століття — «*verfassung patriotismus*». Цей принцип діє сьогодні для всіх суб'єктів публічної влади ФРН, що є надійною запорукою довіри народу до держави.

Отже, суспільна реальність вимагає введення до Конституції України нових інститутів і форм народовладдя, які можуть стати рушійною силою встановлення прямих зв'язків довіри між державою і народом. Аксиомою для Українського народу є його виключне право не тільки змінювати конституційний лад шляхом всеукраїнського референдуму, а й вносити зміни до Конституції України. При цьому національно-державний устрій має бути побудований таким чином, щоб громадяни утворювали представницькі органи із законодавчими функціями в регіонах, спираючись на нову матеріально-фінансову модель. Розпорядником ресурсної бази регіонів, головним суб'єктом у задоволенні владою інтересів громадян має стати представницько-законодавчий орган з власною виконавчою колегією і структурою управління, адже не можна вже миритися зі структурами в особі місцевих державних адміністрацій. Кожна система вертикалі і горизонталі організації економічного і фінансового територіального управління має узгоджуватися у напрямі «регіони — центр». Це дасть змогу реалізувати волевиявлення населення, яке сьогодні навіть не має правових підстав для місцевих референдумів.

Правомірно висловити критичну оцінку щодо легітимності здійснення права власника державними органами, органами місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження об'єктами права власності Українського народу відповідно до частини першої статті 13 та частини другої статті 14 Конституції України. Хіба така формула може стимулювати установчу владу народу? Чи правильно, коли народ як суб'єкт установчої влади не має жодних повноважень щодо розпорядження багатствами держави і він не делегував (ні за фор-

мою, а тим більше за змістом) своєю волею «право здійснювати владу... через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» щодо надр, землі, природних ресурсів?

Отже, важливо ввести принцип, за яким держава гарантувала б право громадян на участь у консультаціях та публічних обговореннях усіх суспільно важливих рішень як на національному, так і на місцевому рівнях.

Введення до тексту Конституції України нових форм активного волевиявлення стосується її статті 38, а також положень статей 38, 40, 57. Сьогодні принципове значення має концептуальний напрям «здійснення реального народовладдя» стосовно врахування у Конституції України таких форм прямого волевиявлення:

— ввести механізм народних петицій до Президента України й уряду за умови збору не менше 40 тисяч підписів громадян щодо негативної оцінки законів, які звужують, обмежують або скасовують права і свободи людини і громадянина, адже насправді народ перебуває поза межами правового регулювання здійснення ним суверенних прав. Таке доповнення стосується статті 40 Конституції України;

— встановити обов'язкову публічну звітність перед народом Прем'єр-Міністра України, міністрів та керівників центральних органів виконавчої влади за результатами здійснення державної політики (окремих напрямів) за період не менше двох років з відповідною суспільно-оціночною процедурою у встановленому законом порядку, коли всенародним голосуванням громадяни виражають довіру або недовіру вищим посадовим особам держави.

У такий спосіб мають реалізовуватися інтереси Українського народу щодо прямого волевиявлення або його згода, спрямована на забезпечення народного суверенітету та формування державою внутрішньої і зовнішньої політики.

Зокрема, важливо передбачити таке доповнення до статті 57 Конституції України, коли закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, перед їх ухваленням мають проходити широкі консультації та публічні обговорення — від моменту виникнення законодавчої ініціативи до остаточного ухвалення рішення.

Ми вважаємо за необхідне конституційно закріпити імператив: що стосується прав і свобод громадян, встановлених у законах України, то вони не можуть змінюватися, обмежуватися без проведення процедури публічного обговорення. Держава зобов'язана вести відкритий, прозорий та регулярний діалог з громадянами, представниками професійних, підприємницьких, релігійних та інших громадських об'єднань, насамперед через громадське телебачення як інститут громадянського суспільства. Вона має забезпечувати інформування громадян про всі проекти публічних рішень, які планується ухвалювати органами державної влади і місцевого самоврядування та про стан публічного ведення справ (статистику, фінанси, конкурси, тендери, звіти тощо).

Новелізація форм народного волевиявлення передбачає, щоб громадяни без застережень і будь-яких перешкод ініціювали проведення всеукраїнського референдуму (в тому числі з питань скасування закону), якщо ця ініціатива підтримана підписами не менше ніж півтора мільйона громадян України, які мають право голосу і зібрані на території не менш як 12 регіонів.

Принципове значення має постановка питання про те, що рішення на всеукраїнському референдумі вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини громадян, які взяли участь у референдумі, за умови, що ця кількість є не меншою ніж 25 % загальної кількості виборців на день проведення референдуму, а прийняте рішення не підлягає затвердженню жодним органом державної влади.

Для забезпечення гарантії такого рішення воно протягом 5 років не може бути змінене чи скасоване шляхом прийняття закону, а лише на референдумі. Такий порядок встановлено в Італії, на Мальті, в Нідерландах та інших країнах щодо «скасувального» референдуму, коли виносяться питання про скасування прийнятого парламентом закону.

Враховуючи підтримку народом форм прямого голосування, як це було на Майдані, велике значення має реалізація народної законодавчої ініціативи у порядку, визначеному законом. Запровадження на конституційному рівні інституту народної законодавчої ініціативи представляє достатньо серйозний компенсаторний механізм громіздкої та складної процедури ініціативного референдуму. Для прикладу, відповідно до статті 87 Конституції Іспанії 50 тисяч громадян можуть ініціювати розгляд певного законопроекту в парламенті. Принципово важливим є представлення ініціативною групою інтересів громадян при безпосередньому розгляді в парламенті їх законопроекту, що є важливою гарантією ефективності такого інструмента безпосередньої демократії. Це можна здійснити шляхом внесення редакційної зміни до положення статті 93 Конституції України.

Таким чином, виділивши окремі складові народовладдя, ми мали на меті проілюструвати, наскільки важлива для держави і суспільства установча влада народу, які потенційні можливості закладені у механізмах, зокрема, народного контролю за владою. Це вимагає відтворення у змінах до Конституції України найбільш ефективних і необхідних для громадян інших важливих форм і способів доступу до публічної влади. Мається на увазі реальний вплив на прийняття владними органами соціально вагомих для кожної людини рішень, коли на перше місце замість декларацій можна поставити права, свободи та інтереси народу України та кожної місцевості.

Селиванов А. А. Право народа управлять своей страной. Статья посвящена принципиально важной теме — исследованию главного субъекта политико-правовой жизни государства, которым является Украинский народ, наделенный верховной властью определять жизнь страны. Автор предлагает новые подходы к реализации конституционного принципа народовластия, раскрывая пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: народ как источник власти, народное волеизъявление, конституционная модернизация.

Selivanov A. The right of people to manage their country. The article is devoted to the analysis of the fundamentally important topic of the main subject of the legal-political life of the state — the Ukrainian people, which is endowed with the supreme authority to determine the life of the country. The author suggests new approaches to the implementation of the constitutional principle of democracy, offers solutions to this problem.

Key words: people as a source of power, the expression of the will of the people, the constitutional modernization.

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ЛЮТИЙ

- 7 лютого — зустріч заступника Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна з Комісаром Ради Європи з прав людини Н. Мужнієксом

КВІТЕНЬ

- 2 квітня — зустріч Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна з Державним секретарем Федерального міністерства юстиції й захисту прав споживачів ФРН Ш. Губіг
- 9 квітня — зустріч Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна з керівником Місії ОБСЄ/БДІПЛ зі спостереження за виборами Президента України Таною де Зулуета

ТРАВЕНЬ

- 5 травня — зустріч Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні М. Джарбусиною
- 22 травня — зустріч Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна зі Спеціальним радником Генерального секретаря Ради Європи Й. Шоккенбруком
- 27 травня — зустріч суддів Конституційного Суду України П. Стецюка, С. Шевчука та В. Шишкіна з учасниками українсько-німецького семінару з питань правового регулювання діяльності політичних партій і громадських організацій

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ

Рішенням спеціалізованої вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого судді Конституційного Суду України **ГУЛЬТАЮ Михайлу Мирославовичу** присуджено науковий ступінь доктора юридичних наук.

Судді Конституційного Суду України та Секретаріат Суду вітають Михайла Мирославовича з успішним захистом докторської дисертації на тему «Інститут конституційної скарги: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні» і бажають подальших наукових здобутків, успіхів у забезпеченні захисту конституційних прав і свобод громадян, добробуту й довголіття.

ВІТАЄМО

Судді Конституційного Суду України, працівники Секретаріату Суду та Редакційна рада «Вісника Конституційного Суду України» щиро вітають суддю Конституційного Суду України, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України **ШЕВЧУКА Станіслава Володимировича** з 45-річчям!

Бажаємо Вам, шановний Станіславе Володимировичу, міцного здоров'я, творчого натхнення, сил і завзяття. Нехай Ваші глибокі знання і досвід служать на благо Україні. Миру й злагоди у Вашому домі!

СТОРІНКИ ПАМ'ЯТІ

8 травня 2014 року пішов із життя суддя Конституційного Суду України у відставці, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України **ЯЦЕНКО Станіслав Сергійович**.

Життєвий шлях Станіслава Сергійовича — це взірець для молодого покоління юристів, зразок людської гідності, чесності та добропорядності. Усе своє життя він присвятив невтомній праці на благо народу та становлення правової держави.

У 1959 році закінчив юридичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Почав працювати оперуповноваженим дізнання в Одеській області, адвокатом і завідувачем юридичної консультації на Київщині. З 1962 року розпочав наукову і викладацьку діяльність: спочатку як аспірант, молодший науковий співробітник Сектора держави і права АН УРСР, згодом як старший викладач, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології, заступник декана, в. о. декана юридичного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Як автор низки наукових праць, підручників і монографій з питань конституційного і кримінального права, він був шанований серед студентської молоді та відомих вітчизняних і зарубіжних правників. Його талант науковця і редактора втілювався в роботі з підготовки науково-практичних коментарів до Кримінального кодексу України.

Станіслав Сергійович був патріотом своєї держави, любив рідну мову. Як вірний син України, у своїй викладацькій діяльності він виховував у студентів любов і повагу до української мови, прищеплював бажання говорити і спілкуватися нею, тим самим створюючи підґрунтя для знань з української історії та культури.

Досвідченість і авторитет у юридичній галузі Станіслава Сергійовича повною мірою реалізувалися на посаді судді Конституційного Суду України. До його

думки як фахівця в галузі кримінального права дослухалися колеги по роботі, а високий освітній і культурний рівень викликав почуття шани та глибокої поваги до нього.

За вагомі трудові здобутки та професійну майстерність у юриспруденції Станіславу Сергійовичу було присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України», а за багаторічну сумлінну педагогічну працю, визначні успіхи у навчанні, професійній, науковій підготовці студентської молоді нагороджено знаком «Відмінник освіти України».

Незважаючи на свою зайнятість, Станіслав Сергійович завжди піклувався про дітей, дружину, онуків, правнуків, близьких та рідних. Був взірцем людяності, зігрівав своїм теплом, сердечністю всіх, хто був поруч із ним. У пам'яті всіх, хто знав і працював разом зі Станіславом Сергійовичем Яценком, він залишиться висококваліфікованим юристом, мудрим викладачем, талановитим вченим.

Судді Конституційного Суду України, його Секретаріат та Редакційна рада «Вісника Конституційного Суду України» глибоко сумують з приводу смерті Станіслава Сергійовича Яценка та висловлюють щире співчуття його рідним і близьким. Світла пам'ять про нього назавжди збережеться у наших серцях.

Завідувач
редакційно-видавничого відділу
Секретаріату
Конституційного Суду України
С. Сидоренко
тел.: 0 (44) 238-10-32

Відповідальний
секретар
К. Пігнаста
тел.: 0 (44) 238-11-54
e-mail: court@ccu.gov.ua

Видавець

Видавничий Дім «Ін Юре»
Україна, 04107, Київ-107, вул. Багговутівська, 17–21
Тел./факс: 0 (44) 537-51-07
E-mail: peredplata@inyure.kiev.ua
www.inyure.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Над випуском працювали:

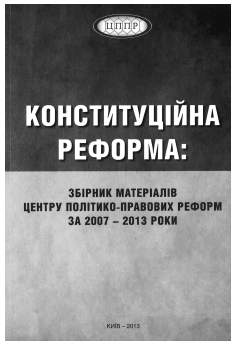
Пазенко О. С.,
Горбаченко О. В.,
Мурашкіна Я. В.,
Михайленко Т. Р.

Підписано до друку 24.06.2014.
Формат 70 x 100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 7,6. Обл.-вид. арк. 6,9.
Зам. № 87.
Наклад 550.
Ціна договірна.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
ТОВ «Наш Формат»
Україна, 04080, м. Київ, вул. Фрунзе, 86.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 4540 від 07.05.2013

Вийшли друком:

Конституційна реформа: збірник матеріалів Центру політико-правових реформ за 2007–2013 роки / за заг. ред. І. Б. Коліушка. – К. : Москаленко О. М., 2013. – 166 с.

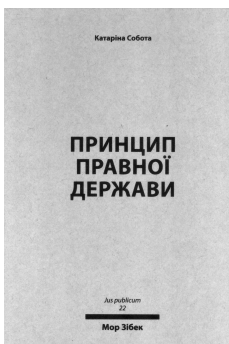

У виданні зібрано матеріали Центру політико-правових реформ у сфері конституційної реформи за 2007–2013 роки, зокрема: аналітичні статті, узагальнення Білої та Зеленої книги конституційної реформи, пропозиції до проекту Концепції конституційної реформи, заяви, проекти рішень, пов'язані з діяльністю в Конституційній Асамблеї, та інші матеріали. Зібрані у цьому виданні матеріали є актуальними та можуть бути використані при проведенні конституційної реформи в інтересах українського суспільства у 2014 році.

Книга може бути цікавою науковцям, парламентаріям, громадським діячам, викладачам, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться питанням конституційної реформи в Україні.

Замовляйте видання за телефонами:
(050) 380-29-16, (097) 390-50-18

Принцип правової держави: конституційно-правні та адміністративно-правні аспекти / Катаріна Собота; [пер. з нім. Г. Рижков, О. Блащук, К. Татарчук]; відп. ред. О. Сироїд. – К. : ВАІТЕ, 2013. – 608 с.

Надрукована як дисертація на здобуття вищого вченого ступеня на підставі рекомендації Факультету правничих наук Університету ім. Фрідріха Шиллера, м. Єна.

Замовляйте видання за телефоном:
(044) 531-14-32

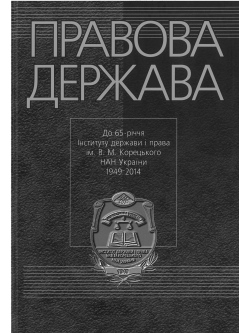
Вийшли друком:

Правова держава. Випуск 25 / До 65-річчя Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 1949–2014. — К. : Юридична думка, 2014. — 320 с.

У щорічнику «Правова держава» відображено основні проблеми теорії та історії держави і права, конституційного, адміністративного, міжнародного права і порівняльного правознавства, цивільного та трудового права, правових проблем політології та інших галузей права на сучасному етапі державотворення і правотворення.

Цей випуск щорічника присвячений 65-річчю Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Замовляйте видання за телефоном:
(044) 278-02-23,
e-mail: yurdumka@ukr.net

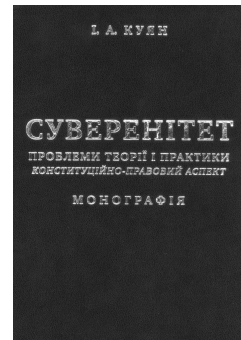

Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект : монографія / І. А. Куян. — К. : ВЦ «Академія», 2013. — 560 с.

Монографію присвячено з'ясуванню місця і ролі ідеї суверенітету у функціонуванні держави і суспільства. З позицій конституційного права України визначено сутність і співвідношення державного, народного і національного суверенітету.

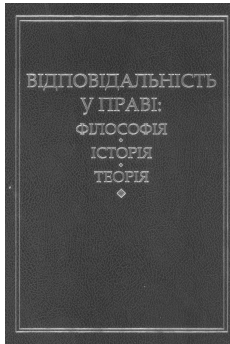
Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю, політиків, посадових осіб органів державної влади і місцевого самоврядування.

Замовляйте видання за телефонами:
(044) 483-19-24, 456-84-63,
e-mail: academia-pc@svitonline.com;
academia.book@gmail.com

Вийшли друком:

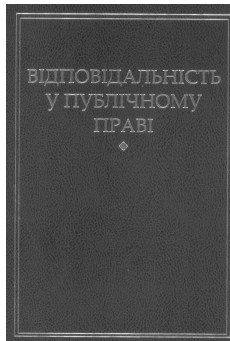
Відповідальність у публічному праві : монографія / П. Андрушко, І. Безклубий, А. Берлач та ін. ; за заг. ред. І. Безклубого. — К. : Грамота, 2014. — 496 с. — (Серія «Про українське право»)

У колективній монографії розглянуто проблеми правової відповідальності в публічному праві. Досліджено питання теорії й особливості застосування норм кримінально-правової та адміністративної відповідальності. Проаналізовано такі види відповідальності, як конституційно-правова, дисциплінарна, фінансова, відповідальність у земельному й екологічному праві.

Для викладачів, науковців, студентів, аспірантів, юристів-практиків, суддів, працівників правоохоронних органів, а також для всіх тих, хто цікавиться проблемами відповідальності у праві.

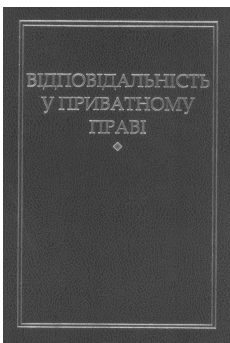
Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / І. Безклубий, С. Бобровник, І. Гриценко та ін. ; за заг. ред. І. Безклубого. — К. : Грамота, 2014. — 448 с. — (Серія «Про українське право»)

У колективній монографії розглянуто філософські, історичні та теоретичні проблеми правової відповідальності. Досліджуються онтологічні, антропологічні, методологічні аспекти відповідальності в праві. Пропонується для розгляду інститут відповідальності в його історичному зрізі. Значну увагу приділено теоретичному обґрунтуванню суті відповідальності в контексті сучасного праворозуміння.

Для науковців, викладачів, студентів, аспірантів, юристів-практиків, суддів, працівників правоохоронних органів та органів виконавчої влади, політичних діячів, а також для всіх, хто цікавиться проблемами відповідальності у праві.

Відповідальність у приватному праві : монографія / І. Безклубий, Н. Кузнєцова, Р. Майданик та ін. ; за заг. ред. І. Безклубого. — К. : Грамота, 2014. — 416 с. — (Серія «Про українське право»)

Колективна монографія присвячена проблемам правової відповідальності в приватному праві. У роботі досліджено концептуальні положення й окремі історіографічні аспекти інституту цивільно-правової відповідальності; питання відшкодування моральної шкоди та збитків, переддоговірної, договірної та недоговірної відповідальності. Увагу приділено застосуванню норм відповідальності в окремих сферах цивільних відносин, а також висвітлено міжнародний досвід та окремі аспекти застосування норм відповідальності в міжнародному приватному праві.

Книжка призначена для викладачів, науковців, студентів, аспірантів, юристів-практиків, суддів, працівників правоохоронних органів, а також для всіх тих, хто цікавиться проблемами відповідальності у праві.

Замовляйте видання за телефонами:
**(044) 253-98-04, 253-90-17,
253-92-64, e-mail: gramotanew@bigmir.net**